

Handelshögskolan
VID GÖTEBORGS UNIVERSITET

Företagsekonomiska institutionen

Sarbanes-Oxley Act of 2002

- med fokus på revisorns rotation

Magisteruppsats i företagsekonomi
Inriktning: Externredovisning och företagsanalys
Höstterminen 2002

Handledare: Stefan Schiller

Författare: Hanna Beckman
Charlotte Sunesson

Sammanfattning

Examensarbete i företagsekonomi, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet, Externredovisning och företagsanalys, Magisteruppsats, Ht02

Författare: Hanna Beckman och Charlotte Sunesson

Handledare: Stefan Schiller

Titel: Sarbanes-Oxley Act of 2002 - med fokus på revisorns rotation

Bakgrund och problem: Sommaren 2002 avslöjades oegentligheter inom ett antal amerikanska storföretag till exempel Enron. Den 30 juli 2002 antogs i USA lagen Sarbanes-Oxley Act of 2002, vilken inskränker andra länders lagstiftningar. Sarbanes-Oxley Act kräver att revisionsbyråer som reviderar bolag noterade vid amerikansk börs skall registrera sig hos en tillsynsmyndighet. Detta gäller även icke-amerikanska revisionsbyråer som reviderar bolag, vilka är noterade på amerikansk börs. Sarbanes-Oxley Act har kraftigt påverkat framförallt revisorns oberoende. Till exempel har en förbudslista upprättats och rotation av den påskrivande revisorn krävs. I Sverige används, istället för förbudslistor, analysmodellen för att säkerställa revisorns oberoende. Författarna vill förklara och belysa problematiken kring revisorns rotation och hur svenska auktoriserade revisorer som grupp har för avsikt och mening att agera på Sarbanes-Oxley Act.

Syfte: Uppsatsens syfte är att identifiera effekter, förstå konsekvenser av samt förstå hur auktoriserade revisorer kommer att mottaga Sarbanes-Oxley Act med fokus på revisorns rotation.

Avgränsningar: Uppsatsen avgränsas till att endas ytlig beröra de juridiska aspekterna då uppsatsinriktningen är redovisning. Avgränsningen till att endast beröra revisorns rotation är gjord för att kunna göra en djupstudie. En komplett genomgång av lagen kommer inte att främja syftet med uppsatsen.

Metod: Metoden för uppsatsen är att ur ett hermeneutiskt synsätt genomföra en kvalitativ studie. I uppsatsen används ett prognostiserande problemidentifierande syfte.

Resultat och slutsatser: Sarbanes-Oxley Act kommer med all sannolikhet att få konsekvenser för framförallt auktoriserade revisorer anställda på någon av de fyra största revisionsbyråerna i Sverige men även för anställda på mindre kapitalstarka byråer. Alternativet är att EU lyckas förhandla till sig den undantagsparagraf som finns i Sarbanes-Oxley Act. Liknande regler som USA har om rotation kan återfinnas i EU där en rekommendation om intern rotation finns. År 2005 skall harmoniseringen i EU inom revisionsområdet vara avslutad. I EU:s rekommendation som behandlar revisorns rotation finns ett dolt hot vilket medför att Sverige med största sannolikhet inom en snar framtid måste etablera regelverk för intern rotation. Uppsatsen påvisar att revisorns oberoende ”in fact” inte stärks av en lagstiftning om revisorns rotation, däremot att revisorns oberoende ”in appearance” kommer att stärkas mot media, allmänhet och små aktieägare.

I slutsatsen framkommer att revisorns rotation endast är en liten faktor för att säkerställa revisionens kvalitet och att en sådan lagparagraf endast skulle föra Sverige ett steg närmare USA:s detaljstyrning.

Förslag till fortsatt forskning: Då Sarbanes-Oxley Act är en helt ny lag skulle en studie i vilka effekter Sarbanes-Oxley Act förde med sig till berörda revisionsbyråer då lagen tillämpats under en längre tid vara av intresse. Vidare innefattar Sarbanes-Oxley Act så mycket mer än bara revisorns rotation vilket leder till att det vore intressant att fortsätta att skriva uppsatser med utgångspunkt från Sarbanes-Oxley, men då istället inrikta sig på till exempel förbjudna tjänster, tillsynsmyndigheter eller konsultation. Då EU:s och USA:s lagstiftningar skiljer sig åt rörande revisors rotation är det intressant att jämföra USA:s lagstadgad rotation med EU:s analysmodell. Ytterligare en intressant frågeställning skulle kunna vara: Vilken effekt har kultur och statlig identitet på revisorns rotation? Slutligen vill författarna ge en sista frågeställning: Hur skall revisorns oberoende bedömas, ”in fact” eller ”in appearance”?

Förord

Vi önskar tacka de personer som på ett eller annat sätt har bidragit till denna uppsats.

Vi vill speciellt tacka de personer som tagit sig tid att svara på våra frågor och därigenom gjort uppsatsen möjlig. Gunilla Alander, Bengt Holmqvist, Björn Markland, Caj Nackstad, Jan-Hugo Nihlén och Göran Tidström. Er kunskap inom ämnet har gett oersättlig information för arbetets slutförande.

Under arbetets gång har vi fått hjälp, kritik och uppmuntran från Fredrik Appelgren och Henrik Kjellström, vilka skrev sin D-uppsats under samma tidsperiod och inom samma ämnesområde. Vi hoppas att Ni uppskattat samarbetet lika mycket som vi gjort! Utan Er medverkan hade inte uppsatsen varit vad den är idag.

Avslutningsvis vill vi även tacka vår handledare på Handelshögskolan vid Göteborgs universitet, ekonomie doktor och docent Stefan Schiller.

Författarparet önskar läsaren en trevlig läsning och det är vår förhoppning att uppsatsen kan vara till nytta.

Göteborg, januari 2003

Hanna Beckman

Charlotte Sunesson

Ad rem!*

* Sat sapienti

Innehållsförteckning

1	INLEDNING	1
1.1	BAKGRUNDSBESKRIVNING	1
1.2	PROBLEMDISKUSSION	1
1.3	PROBLEMFÖRMULERING	2
1.4	SYFTE	3
1.5	AVGRÄNSNINGAR	3
1.6	DISPOSITION	3
2	METOD	4
2.1	VETENSKAPLIGA PARADIGM	4
2.2	IDÉFAS	5
2.2.1	<i>Urval av undersökningsobjekt</i>	5
2.3	PRAKTISK TILLÄMPNING	6
2.3.1	<i>Intervjumetod</i>	7
2.3.2	<i>Kunskapsfas</i>	8
2.3.3	<i>Val av intervjuperson</i>	8
2.4	AVSLUTNINGSFAS	8
2.5	TROVÄRDIGHETSDISKUSSION	8
2.5.1	<i>Validitet</i>	9
2.5.2	<i>Reliabilitet</i>	9
2.5.3	<i>Litteraturkritik</i>	10
2.6	SAMMANFATTNING AV METODVAL	11
3	REFERENSRAM	12
3.1	CORPORATE GOVERNANCE	12
3.1.1	<i>Revisorns roll</i>	13
3.1.2	<i>Agentteorin</i>	13
3.2	OBEROENDE	13
3.2.1	<i>Hur revisorns oberoende uppnås</i>	14
3.2.2	<i>Faktorer som påverkar revisorns kvalitet</i>	14
3.3	REVISORNS ROTATION	15
3.3.1	<i>Extern rotation</i>	15
3.3.2	<i>Intern rotation</i>	15
3.4	ARGUMENT FÖR OCH EMOT ROTATION	15
3.4.1	<i>Studier om rotation</i>	17
3.4.1.1	<i>Studier under 70-talet</i>	17
3.4.1.2	<i>Studier under 80-talet</i>	18
3.4.1.3	<i>Studier under 90-talet</i>	18
3.4.1.4	<i>Studier under 2000-talet</i>	20
3.5	SARBANES-OXLEY ACT OF 2002	21
3.6	EU-REKOMMENDATIONEN	22
3.7	SVERIGE	23
3.7.1	<i>Aktiebolagslag (1975:1385)</i>	23
3.7.2	<i>Revisorslagen (2001:883)</i>	23
3.7.2.1	<i>Analysmodellen</i>	23
3.7.3	<i>Sverige om revisorns rotation</i>	24
3.7.4	<i>Den svenska revisorsmarknaden</i>	24

3.8	UTREDNING PÅ UPPDRAG AV FAR	24
3.9	SAMMANFATTNING	25
4	EMPIRI	27
4.1	PRESENTATION AV INTERVJUPERSONER	27
4.2	SAMMANSTÄLLNING AV INTERVJUERNA	28
4.2.1	<i>Fråga 1</i>	28
4.2.2	<i>Fråga 2</i>	29
4.2.3	<i>Fråga 3</i>	29
4.2.4	<i>Fråga 4</i>	30
4.2.5	<i>Fråga 5</i>	31
4.2.6	<i>Fråga 6</i>	32
4.2.7	<i>Fråga 7</i>	33
4.2.8	<i>Fråga 8</i>	34
5	ANALYS	35
5.1	ANALYS AV HUVUDPROBLEM 1: LAGSTIFTNING.....	35
5.1.1	<i>Delproblem 1: Skillnader och likheter i lagstiftning</i>	35
5.1.2	<i>Delproblem 2: Sveriges anpassning</i>	36
5.1.3	<i>Delproblem 3: Straffpåföljder i Sarbanes-Oxley Act</i>	37
5.2	ANALYS AV HUVUDPROBLEM 2: REVISORNS ROTATION.....	37
6	SLUTSATS	40
6.1	SLUTSATS	40
6.2	FÖRSLAG TILL FORTSATTA STUDIER.....	41

Källförteckning

Bilaga 1

1 Inledning

I kapitlet introduceras ämnet och problemformulering samt syfte fastställs. Vidare redogörs för de avgränsningar som gjorts.

1.1 Bakgrundsbeskrivning

Under lång tid har revisorsyrket åtnjutit ett förtroende att vara en yrkeskår med hög moral och etik. De senaste åren har varit turbulenta för revisorskåren. Redovisningsskandalerna som uppdagats i USA har lett till att revisorskårens oberoende, ansvar och trovärdighet kraftigt ifrågasätts.

I december 2001 försattes ett av de ledande energibolagen i USA, Enron, i konkurs. I samband med konkursen uppdagades att företaget hade redovisat alltför höga vinster ända sedan 1997¹. Ända sedan 1984 hade Enron haft samma revisionsbyrå. I utredningen av Enrons konkurs visade det sig att revisionsbyrån hade godkänt tvivelaktig bokföring. Vidare sägs revisionsbyrån ha förstört dokument och elektronisk post månaderna före konkursen. Dokumenten visade hur Enron hade manipulerat bokföringen så att förluster dolts och vinster överdrivits. Följderna blev katastrofala då tusentals anställda miste sina pensioner och ytterligare tiotusentals förlorade sina arbeten. Förtroendet för finansiell rapportering, företagsledningar och revisorer minskade. Sommaren 2002 drabbades USA av ännu en stor skandal. Denna gång var det USA:s näst största telekombolag, World Com, som manipulerat siffrorna så att ett avsevärt förbättrat resultat redovisats.

1.2 Problemdiskussion

I USA ledde förtroendekrisen till efterfrågan på en strängare lagstiftning. Den fria marknaden och dess självreglering ifrågasattes. För att skydda mot framtida liknande skandaler krävde media och allmänheten handling². Trycket mot Vita Huset ledde till en ny lag som antogs, den 30 juli 2002. Lagen benämns Sarbanes-Oxley Act of 2002³ (Sarbanes-Oxley Act) och innebär bland annat att ett nytt organ införts som skall utöva tillsyn samt övervaka att lagar, regler etcetera följs inom redovisningsområdet. Hos tillsynsmyndigheten skall revisionsbyråer som reviderar börsnoterade företag registrera sig, vilket även gäller icke-amerikanska revisionsbyråer som reviderar bolag som är noterade på den amerikanska börsen. Vidare innebär lagen att revisorn förbjuds att utföra vissa konsulttjänster gentemot sina klienter, att det skall vara rotation på den ansvarige revisorn i ett bolag samt att VD (CEO), ekonomichefen (CFO) och styrelse i större utsträckning ansvarar för bolagets förpliktelser.

De nya kraven spreds snabbt över världen och även till Sverige. Redan innan Sarbanes-Oxley trätt i kraft hade dock Sverige agerat. From 1 januari 2002 gäller en ny revisorslag. Genom den nya revisorslagen har Sverige fått en ny syn på hur revisorns oberoende skall fastställas. Tidigare hade Sverige en rad förbud, som syftade till att säkerställa revisorns oberoende, men idag används istället den så kallade

¹ Andersson, Bogren, Laigar, Mårtensson, Ryvallius, 2002

² Holmquist, 2002

³ Sarbanes-Oxley Act of 2002 § 1

analysmodellen. Analysmodellen innebär att revisorn prövar samtliga uppdrag innan de påbörjas och kan därigenom fastställa de omständigheter som råder. Går det inte att säkerställa oberoendet skall revisorn avstå från uppdraget. Alltså har Sverige övergått från att använda en förbudslista till att studera hur omständigheterna ser ut i det enskilda fallet. I Sarbanes-Oxley Act behandlas hur länge en revisor får handlägga samma uppdrag, i svensk lagstiftning finns ingen tidsgräns. I Sverige ifrågasätter intressenter om en och samma revisor kan handha samma uppdrag på obegränsad tid och fortfarande anses oberoende. Då Sverige är en del av den Europeiska Unionen (EU) påverkas Sverige av dess lagstiftning. I EU-rekommendationen finns en tidsgräns som reglerar rotation av revisorer.

Då Sarbanes-Oxley Act trädde ikraft kom svenska revisionsbyråer att påverkas eftersom de allt oftare reviderar bolag som finns också på den amerikanska marknaden. Lagen gör intrång på den europeiska lagstiftningen och detta ifrågasätts av många.

1.3 Problemformulering

Utifrån ovan problemdiskussion har en mängd problemområden upptäckts. Istället för att göra en övergripande studie, rörande revisorns oberoende och om auktoriserade revisorer kommer att påverkas av Sarbanes-Oxley Act, har författarna valt att koncentrera uppsatsen till en del av lagen. Den utvalda delen behandlar rotationen av revisorer. Författarna är medvetna om att revisorns rotation endast är en faktor som kan påverka revisorns oberoende, exempel på andra faktorer är revisorns kunskap, revisorns professionella uppförande, ekonomiskt beroende samt marknadssituationen. Huvudproblemen uppsatsen ämnar gå in på är:

- Kommer Sarbanes-Oxley Act of 2002 att få konsekvenser för auktoriserade revisorer i Sverige med avseende på revisorns rotation?
- Kan revisorns oberoende stärkas med hjälp av rotation?

För att lättare kunna besvara huvudproblemet har författarna valt en nedbrytning i delproblem. De delproblem vi fann relevanta var:

- Vilka skillnader finns mellan lagstiftningen i Sarbanes-Oxley Act of 2002 och lagstiftningen i EU och i Sverige rörande revisorns rotation?
- Kommer Sverige att anpassa sin lagstiftning rörande revisorns rotation till den som finns i EU samt USA, och i så fall på vilket sätt?
- Vilka konsekvenser, till exempel direkta/indirekta straffpåföljder, kommer avsteg från Sarbanes-Oxley Act of 2002 få för svenska auktoriserade revisorer?

1.4 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka vad Sarbanes-Oxley, EU och Sverige säger om revisorers rotation. Författarna kommer därigenom att försöka klargöra om den nya lagen i USA för med sig konsekvenser för auktoriserade revisorer i Sverige med avseende på rotationen. Författarna vill med uppsatsen skapa förståelse för problematiken kring revisorns rotation samt hur problemet påverkar revisorns oberoende.

Uppsatsen riktas till en målgrupp bestående av personer insatta i revisionens problematik såsom studerande på högre nivå, revisorer etcetera.

1.5 Avgränsningar

Uppsatsen avgränsas till att endas ytlig beröra de juridiska aspekterna då uppsatsinriktningen är redovisning. Avgränsningen till att endast beröra revisorns rotation är gjord för att kunna göra en djupstudie. En komplett genomgång av lagen kommer inte att främja syftet med uppsatsen.

1.6 Disposition

I kapitel 1 introduceras ämnet och problemformulering samt syfte fastställs. Vidare redogörs för de avgränsningar som gjorts.

I kapitel 2 redogörs för de metodval som författarna har ställts inför för att slutligen utmytna i författarnas egna ställningstaganden. Vidare kommer författarna att göra läsaren uppmärksam på den kritik som är förknippad med uppsatsskrivande.

I kapitel 3 sammanställs referensramen inom området. Författarna kommer bland annat att redogöra för Sarbanes-Oxley Act, lagstiftningen i EU samt Revisorslagen i Sverige.

I kapitel 4 redogör författarna för det empiriska material som insamlats via intervjuer.

I kapitel 5 analyseras materialet samt teori och empiri kopplas samman. Slutligen kontrolleras att syftet med uppsatsen uppnåtts.

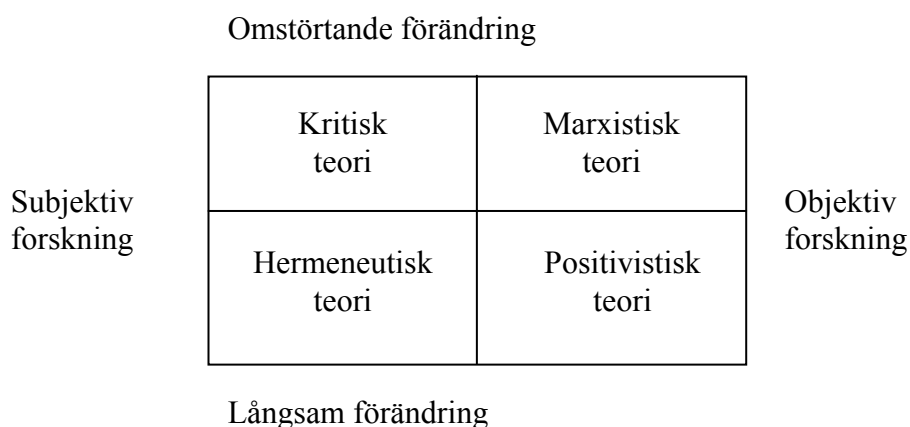
I kapitel 6 sammanställs de slutsatser som kommit fram under arbetets gång. Vidare ges förslag till fortsatta studier.

2 Metod

I kapitlet redogörs för de metodval som författarna har ställts inför för att slutligen utmynna i författarnas egna ställningstagande. Vidare kommer författarna att göra läsaren uppmärksam på den problematik som är förknippad med uppsatsskrivande.

2.1 Vetenskapliga paradig

För att förstå vilka antaganden och tillvägagångssätt en undersökning bygger på, bör läsaren känna till vilket vetenskapligt synsätt författaren utgått från. Inom vetenskapsteori finns fyra paradig. Paradigmen kan åskådliggöras med hjälp av en fyrkant:

Figur 1, De fyra paradigmen. Källa: Burrell, Morgan, 1979

Kritisk teori förutsätter att det finns en bakomliggande motsättning, en intressekonflikt, till exempel mellan staten och det privata. Det finns ett samband mellan olika händelser och sambandet påverkar enskilda händelser⁴. Syftet med teorin är att hitta bakomliggande orsaker i det stora sambandet. Författaren tolkar informationen ur ett kritiskt förhållningssätt istället för ett värdeneutralt.

Hermeneutik betyder tolkningslära⁵. Inom hermeneutiken finns en förståelse för relativa tankegångar. Forskaren försöker att förstå det studerade ämnet. Undersökningen genomförs då forskaren står inne i objektet där ledorden är inlevelse, värdering och subjektivitet⁶.

Marxismen kan beskrivas som ”vetenskaplig socialism”⁷. De resultat som tas fram anses vara objektiva och är bestämda utifrån undersökningsobjektets egenskaper i helhet, det vill säga samhället som helhet. Inom denna teori kan sanningsfrågor endast

⁴ Schroeder, Clark, Cathey, 2001, s. 52 f

⁵ Thurén, 1998, s. 46

⁶ Patel, Davidson, 1998, s. 28

⁷ Larsson, 1997, s. 49 ff

avgöras med empirisk prövning. Marxismen ser en enda stor konflikt i samhället, klasskampen. Kapitalismen delar upp världens folk i två stora grupper, de som har kapitalet och de som endast har sin egen arbetsförmåga. Marxismen är både en vetenskaplig och en politisk ideologi. Vetenskaplig då samhället studeras samt lagar utvecklas, politisk då författaren ser framåt och ett politiskt program utvecklas⁸.

Positivism försöker förklara observerade fenomen och är en direkt motsats till hermeneutiken⁹. Positivism baseras på absolut kunskap. Forskare inom grenen samlar all information på hög och analyserar först då allt är insamlat.¹⁰ Ledorden är logiskt, analytiskt samt objektivet och forskaren står i en yttre relation till forskningsobjektet¹¹. Kunskap härstammar från iakttagelse och logik¹².

Då författarna vill belysa problematiken kring revisorns rotation och hur svenska auktoriserade revisorer som grupp har för avsikt och mening att reagera på Sarbanes-Oxley Act kommer uppsatsen att utgå från ett hermeneutiskt synsätt. Att vi använt ett hermeneutiskt synsätt har präglats uppsatsen genom att författarna tolkat det material som inhämtats genom en kontinuerlig process. De fördomar författarna bar på har bemötts av intervjupersonernas uppfattningar och mynnat ut i det verbala resultat som presenteras i kapitel 6. Då tolkningen skett har författarna arbetat med materialet både som intervjuare och som författarna tror att den intervjuade vill tolka materialet.

2.2 Idéfas

Som det framgår av bakgrundsbeskrivningen pågick en het debatt sommaren 2002 angående revisorns roll och oberoende. Då författarna ämnar ägna sig åt revision i framtiden följdes debatten med stort intresse. Lagen Sarbanes-Oxley Act kom som en konsekvens av de uppdagade problemen och kommer att påverka revisorns yrkesroll i framtiden. Valet av uppsatsämne var därför inte svårt. Vilka konsekvenser som kommer att påverka revisorns arbete gick inte att finna i någon av de artiklar vi läste i uppstartningsfasen. Kontakt togs med personer insatta i problematiken varpå idéer föddes.

2.2.1 Urval av undersökningsobjekt

Då en genomgång av hela Sarbanes-Oxley Act endast skulle utmynna i en övergripande studie valde författarna att fokusera revisorns rotation. Fokuseringen gjordes för att få ett större djup. Orsaken till att författarna valde att studera just revisorns rotation var att det pågår en debatt om hur Sverige skall ställa sig till just den problematiken. Sverige är en del av EU och skall rätta sig efter de direktiv som fastställts där. I och med Sarbanes-Oxley Act ställer sig USA över de EU-rättsliga reglerna och på så sätt påverkas revisionsbyråer som reviderar bolag registrerade på den amerikanska marknaden.

⁸ Larsson, 1997, s. 49 ff

⁹ Schroeder, Clark, Cathey, 2001, s. 48

¹⁰ Thurén, 1998, s. 29

¹¹ Patel, Davidson, 1998, s. 28

¹² Thurén 1998, s. 16

2.3 Praktisk tillämpning

Att skapa redovisningsteori kan ske genom många olika vetenskapliga ansatser. Bland de vanligaste är deduktiv, induktiv samt pragmatisk metod¹³.

Deduktiv metod innebär att en teori utvecklas med utgångspunkt i fastställandet av mål. Därefter måste definitioner och antaganden göras. Med hjälp av de fastställda definitionerna och antagandena utvecklar forskaren en logisk struktur för att uppnå målen. Metoden innebär att startpunkten är i det generella och målen i det specifika¹⁴.

Den induktiva metoden utgår från det specifika och slutar i det generella. Forskaren arbetar med utgångspunkt i observationer (empiri) för att därefter dra generella slutsatser (teori)¹⁵.

Pragmatisk metod baseras på ett koncept av nytthet och användbarhet. Forskaren hittar ett problem som han sedan försöker lösa. Lösningen behöver inte vara den bästa, varför en lösning med hjälp av pragmatisk metod skall ses som temporär¹⁶.

Då uppsatsarbete inte innebär en schematisk bearbetning, utan är en ständig iteration mellan olika arbetsfaser är det svårt att göra en ren deduktiv- eller induktivundersökning. Författarna har i uppsatsen främst använt en induktiv metod, eftersom empirin kommer att prövas mot teorin, men för att kunna ställa upp problemformuleringen har en deduktiv metod använts eftersom teori studerats.

Det finns olika kategorier för syften med uppsatser. De olika kategorierna är¹⁷:

- Beskrivande syfte, vilket innebär att beskrivningen är det centrala och inte förståelsen.
- Explorativa/problemidentifierande syften, används då kunskapsbasen inom området är knapphändig eller obefintlig. Syftet kan vara att hitta intressanta områden att studera vidare.
- Det förklarande och förstående syftet, där det förklarande syfte handlar om att hitta den bakomliggande orsaken till varför något upprepas. Det förstående syftet vill uppnå förståelse för varför något sker samt är oftast inriktat mot ett objekt och dess handlande.
- Diagnostiserande syfte, vilket utifrån ett symptom förklarar vilka faktorer som framkallar symptomet. Ofta berör syften av denna karaktär känsliga områden.
- Problemlösande/normativt syfte, är en utökning av det diagnostiserande syftet. Studien går vidare på så sätt att lösningar på problemet föreslås.

Då denna uppsats syfte är att identifiera effekter, förstå konsekvenser av samt förstå auktoriserade revisorers avsikt att mottaga Sarbanes-Oxley Act använder författarna ett prognostiserande problemidentifierande syfte. Författarna har utifrån lagens stadgande

¹³ Schroder, Clark, Cathey, 2001, s. 37

¹⁴ Ibid

¹⁵ Andersen, 1998, s. 29 f

¹⁶ Schroder, Clark, Cathey, 2001, s. 38

¹⁷ Andersen, 1998, s.18 ff

om revisorns rotation försökt att hitta och förstå problemområden som kan uppstå vid tillämpning i Sverige.

Insamlade data kan bearbetas på två olika sätt, antingen genom kvantitativ- eller kvalitativmetod. Genom att använda en kvantitativ metod används statistisk bearbetning och statistiska analysmetoder. En kvalitativt inriktad forskning använder i stället verbala analysmetoder.

Då uppsatsen söker förståelse och har sin utgångspunkt i hermeneutiken används en kvalitativ forskningsmetod. Information har samlats in samt analyserats och resulterat i en slutsats.

2.3.1 Intervjumetod

Insamling av primärdata kan ske på flera olika sätt, bland annat genom att göra personliga intervjuer, observationer, telefonintervjuer, enkäter eller utskick. En forskare kan också göra antingen en informant- eller en respondentintervju¹⁸. Informantintervjuer görs i ett informativt syfte och en respondentintervju i syfte att undersöka intervjupersonens uppfattning om problemområdet.

För att uppnå en stor bredd av intervjuer valde författarna att använda en kombination av informant- och respondentintervjuer. Vidare användes utskick av frågeformulär vid insamling av primärdata. Utskicket av frågorna föregicks av telefonsamtal där introduktion till uppsatsen och syftet med undersökningen klargjordes. Svaren på frågeformulären returnerades skriftligen. Då ämnet var komplicerat krävdes att respondenten fick tid att sätta sig ner och tänka igenom de svar han skulle avge. Från det att frågeformulären skickats ut hade intervjupersonen tio dagar på sig att besvara och returnera svaren. Om intervjupersonen föredrog en telefonintervju genomfördes en sådan. Endast en av intervjupersonerna valde en telefonintervju varvid denna genomfördes med hjälp av en högtalartelefon och diktafon. Telefonintervjun varade i 40 minuter och upptagningen skrevs sedan ut och analyserades. Efter sammanställning av empirikapitlet skickades materialet ut för godkännande. Intervjupersonerna fick därigenom möjlighet att kontrollera att korrekt tolkning gjorts av deras svar. Telefonsamtal avslutade också intervjuprocessen. Genom den tidiga telefonkontakten med intervjupersonerna före intervjuerna hade författarna möjlighet att säkerställa att rätt intervjupersoner kontaktats.

De intervjuer som genomfördes hade karaktär av semistrukturerade djupintervjuer. Syftet med att ha en semistrukturerad frågemall var att författarna ville försäkra sig om att vissa områden berördes och inte glömdes bort. Författarna ville dock ha möjlighet att erhålla den kunskap som personer i ledande ställning har, det vill säga möjligheten att ställa följdfrågor, och inte vara bundna till en strukturerad frågemall.

¹⁸ Holme, Solvang, 1991, s. 114

2.3.2 Kunskapsfas

För att utröna hur mycket kunskap som redan finns inom ämnet började arbetet med en studie av lagar, teoriböcker och vetenskapliga tidskrifter det vill säga vilken sekundärdata som kunde vara användbar. Med sekundärdata menas information som samlats in tidigare av någon annan i ett annat ändamål. Litteraturen är främst hämtad från Göteborgs Universitetsbibliotek.

2.3.3 Val av intervjuperson

Då en forskare gör ett urval av intervjuperson, är det viktigt att hitta ett urval som passar undersökningen¹⁹. Eftersom uppsatsens syfte var att undersöka en komplicerad situation som domineras av normativa källor, det vill säga lagar och förordningar, var det viktigt att intervjupersonerna hade rikligt med kunskap om de företeelser författarna undersökte. Genom att kontakta intervjupersonen före själva intervjuutskicken har författarna haft möjlighet att kontrollera deras kunskapsbas och villighet att delta.

I uppsatsen användes en kombination av informant- och respondentintervjuer. Kombinationen gjordes eftersom författarna sökte information för att få en djupare kunskap samt en större variationsbredd på kunskapen. Författarna intervjuade både organisationer insatta i problematiken och revisorer som berörs av problematiken. De utvalda intervjupersonerna till informantintervjuerna består av personer som visat sig aktiva i debatten. Vidare har kontakt tagits med Sveriges största revisionsbyråer vilka är verksamma på den internationella marknaden.

2.4 Avslutningsfas

I avslutningsfasen sammanställdes det insamlade materialet, analyser och slutsatser drogs. Fokus i analysen låg på sammankoppling av teori och empiri. Det var också i analysen som författarnas bidrag till kunskapen skapades. Då slutsatser drogs kontrollerades att frågorna i problemformuleringen var besvarade och att uppsatsen uppfyllt syftet.

2.5 Trovärdighetsdiskussion

Vid uppsatsskrivning ställs författaren inför flertalet olika val, såsom till exempel intervjuteknik och insamling av data. Valen kommer att påverka trovärdigheten av uppsatsen. I denna uppsats kan intervjuprocessen ifrågasättas. Då den som intervjuar inte möter den intervjuade kan två typer av fel uppstå²⁰, respondentfel och tolkningsfel. Respondentfel inträffar då den intervjuade feltolkar frågan. Tolkningsfel uppstår då intervjuaren missförstår intervjupersonens svar. För att skydda mot felen har författarna haft kontakt med intervjupersonerna löpande under uppsatsens gång.

En faktor att ha i beaktande då en undersökning läses är att författaren har egna fördomar och för-förståelse som i stor mån präglar undersökningen. Fördomar är något som är svårt att undvika, vilket författarna är medvetna om. I en hermeneutisk

¹⁹ Holme, Solvang, 1991, s. 114

²⁰ Christesen, 1997, s 138 ff

undersökning anses för-förståelsen vara en tillgång och inte ett hinder. Under uppsatsarbetet har författarnas värdebaserade uppfattningar bedömts kritiskt. Författarna har varit öppna och inte bara sökt efter bekräftelse för egna uppfattningar utan också sökt förståelse för intervjupersonen uppfattningar.

Inom kvantitativa forskningsmetoder har begreppen validitet och reliabilitet använts. Under senare tid har begreppen även kommit att användas inom kvalitativa forskningsmetoder²¹. Kort sagt betyder validitet att undersökningen undersöker det den var avsatt att undersöka och reliabilitet att undersökningen är utförd på ett tillförlitligt sätt. När undersökningmaterialet bygger på abstrakta fenomen och inte konkreta fakta antas god validitet uppnås genom att ett instrument för undersökningen tas fram. God reliabilitet bygger på att instrumentet kan motstå slumpvariabler. Då inte kvantitativa metoder används och standardavvikelse och dylikt används uppnås god reliabilitet genom andra sätt, till exempel intervjuaren och intervjupersonens förmåga.

2.5.1 Validitet

Som ovan nämns uppnås god validitet genom att ett verktyg för undersökningen utformas. För projektiva syften passar sig enkäter eller intervjuer med öppna frågor²². Öppna frågor innebär att frågorna inte kan besvaras med ett ja eller nej och att intervjupersonen inte är bunden till förutbestämda svarsalternativ. Ett annat uttryck för i vilken mån intervjupersonen har möjlighet att svara på frågan kallas strukturering. Grad av strukturering används ofta i samband med begreppet grad av standardisering. Med grad av standardisering menas i vilken mån samma frågor ges till samtliga intervjupersoner och avgör i vilken mån svaren kan jämföras och generalisering ske. För vårt syfte passar intervjuer med hög grad av standardisering och låg grad av strukturering. I och med att författarna använt semistrukturerade intervjuer har detta efterlevts.

Innan frågorna formulerades definierades problemet. För att få ett djup i undersökningen samt ett klart problem att analysera gjordes starka avgränsningar. Avgränsningen gjordes till att endast beröra revisorns rotation. Avgränsningen har gjort det enklare för författarna att uppnå god validitet då undersökningsområdet är koncentrerat och definierat.

Då författarna använder en induktiv metod med mycket empiriska data, primärdata, kan slutsatserna bli felaktiga eftersom författarna inte vet om det empiriska materialet är tillförlitligt. För att skydda undersökningen mot detta har författarna genomfört ett flertal intervjuer. Då flertalet av intervjupersonerna svarat likvärdigt på många frågor anser författarna att antalet genomförda intervjuer givit god validitet.

2.5.2 Reliabilitet

Reliabiliteten förklarar tillförlitligheten av använd information. Tillförlitligheten i kvalitativa undersökningar ökar i och med graden av standardisering, men påverkas också utav utformningen av frågorna. Om frågorna är utformade på sådant sätt att de ej går att missförstå antas reliabiliteten öka. Författarna har försökt att utforma

²¹ Patel, Davidson, 1998, s. 84 ff

²² Ibid, s. 62

lättförståliga frågor som sedan kontrollerats av vår handledare och en revisor. Också intervjuaren och intervjupersonens teknik påverkar undersökningen. I och med att de flesta intervjuer gjorts skriftligen och den muntliga intervjun bandats med hjälp av högtalartelefon och diktafon har möjligheten funnits att gå tillbaka och kontrollera materialet om så behövs. Påverkan på intervjupersonen kan ha varit större under den muntliga intervjun, dock har författarna försökt att hålla sig neutrala. Om oklarheter eller följdfrågor uppstod då det skriftliga materialet bearbetades har kontakt tagits med respondenten. Författarna undviker därigenom den risk som kan uppstå vid icke personliga intervjuer, det vill säga att följdfrågor och frågetecken förblir obesvarade.

I den mån uppsatsen bygger på sekundärdata har författarna valt att så ofta som möjligt gå till grundkällan. Förfarandet är ingen garanti för att hög tillförlitlighet uppnås, då författaren av grundkällan kunnat förvansa informationen efter egna förutsättningar och syften. Författarna har varit medvetna om problematiken och har efter största möjliga förmåga granskat materialet ur ett rimlighetsperspektiv.

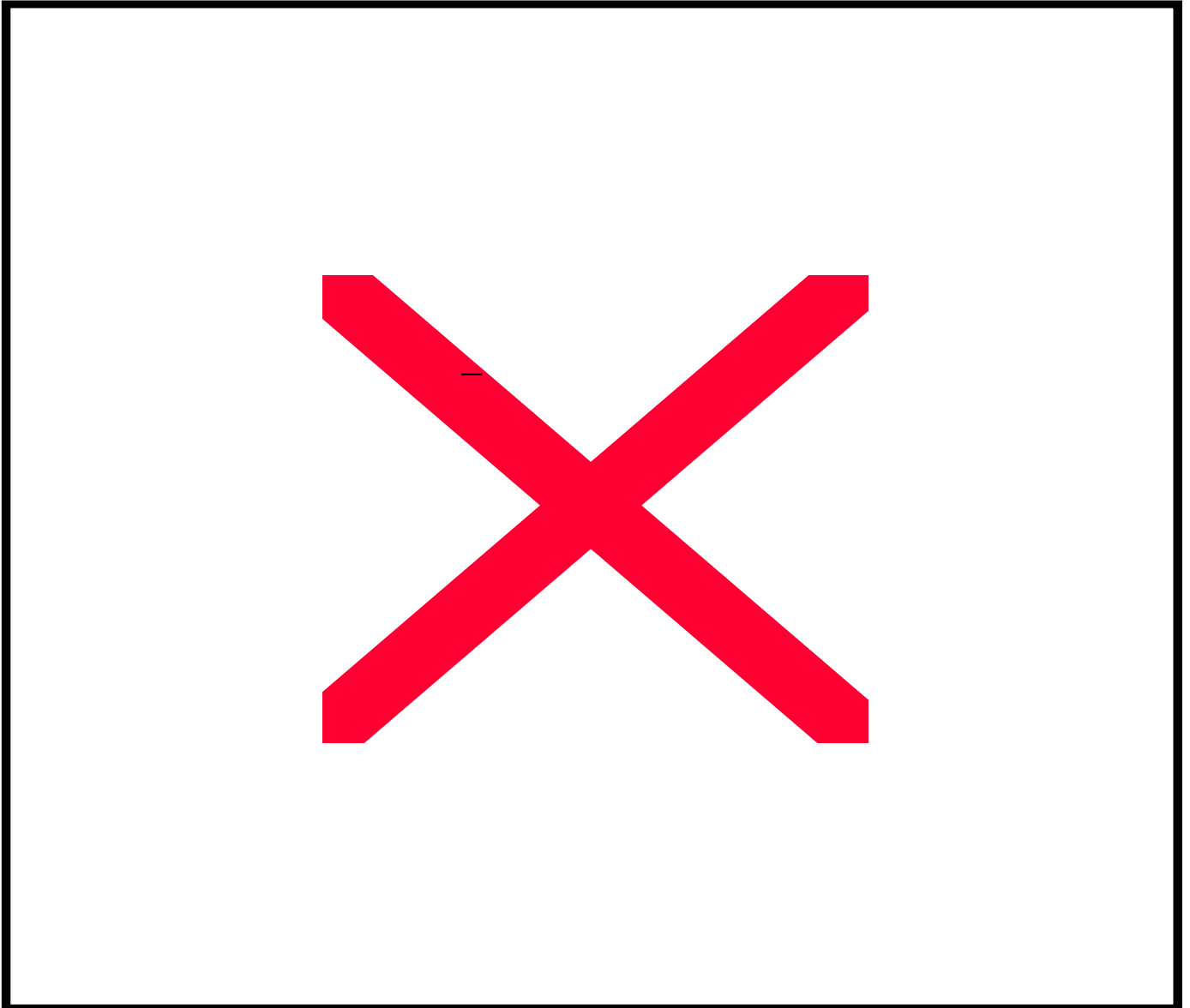
2.5.3 Litteraturkritik

Uppsatsen baseras främst på två typer av litteratur i form av metodböcker och i teorikapitlet främst av vetenskapliga tidskrifter. Metodframställningen kanske kan tyckas knapphändig men då uppsatsen inte är en studie inom vetenskapsteori har författarna valt att ge en kortfattad beskrivning av de val de ställts inför. Om ytterligare kunskap önskas hänvisas läsaren till de källor som angivits. Metodlitteraturen kan ibland framställa de val och tillvägagångssätt en forskare ställs inför på varierande sätt varför författarna försökt att studera en stor mängd litteratur för att fastställa att en korrekt framställning tas fram i uppsatsen.

Att arbeta med vetenskapliga tidskrifter kan vara både positivt och negativt. Det kan vara svårt att fastställa vad som verkligen är en vetenskaplig tidskrift samtidigt som materialet kan ge en aktuell bild av det studerade ämnet. Fastställande av tillförlitligheten i det material som kan tänkas vara aktuellt att användas i forskningen kan göras genom två metoder. På marknaden finns databaser som kontrollerar att ett antal kriterier är uppfyllda. Då kriterierna är uppfyllda antas materialet vara en vetenskaplig tidskrift. Materialet kan också kontrolleras genom att den tidskrift materialet är hämtat ifrån kontrolleras mot en lista som rangordnar aktuella tidskrifter på marknaden efter tillförlitlighet. I uppsatsen har författarna valt att gå efter namn på tidskriften och utseendet på materialet.

2.6 Sammanfattning av metodval

För att ge läsaren en tydlig bild av uppsatsens gång och de gjorda metodvalen sammanställs arbetet i följande modell:

3 Referensram

I kapitlet sammanställs referensramen inom området. Referensramen presenteras utifrån en trattmodell där ämnet först introduceras på ett övergripande plan för att sedan gå in på detaljnivå. Författarna kommer bland annat att redogöra för Sarbanes-Oxley Act, EU-lagstiftning samt lagstiftning i Sverige.

För att stärka revisorns oberoende har reglerna på området skärpts. Sverige antog den 1 januari 2001 en ny revisorslag, som bygger på Analysmodellen. EU redogjorde för en ny rekommendation 16 maj 2002, som bland annat kräver rotation av revisorn. USA har på grund av den senaste tidens allvarliga redovisningsskandaler infört en ny lagstiftning för att bland annat stärka revisorns oberoende, den så kallade Sarbanes-Oxley Act of 2002 som antogs den 30 juli.

3.1 Corporate governance

För att ett bolag skall nå upp till mål är det viktigt att fastställda strategier finns. Corporate governance syftar till att styrning och kontroll av bolaget sker på bästa sätt, i vilket revisorn har en viktig roll.

Enligt OECD²³ kan corporate governance definieras enligt följande:

“Corporate governance is a system by which business corporations are directed and controlled. The corporate governance structure specifies the distribution of rights and responsibilities among different participants in the corporation, such as, the board, manager, shareholders and other stockholders, and spell out the rules and procedures for making decisions on corporate affairs. By doing this, it also provides the structure through which the company objectives are set, and the means of attaining those objectives and monitoring performance.”

Sammanfattat handlar corporate governance om styrning och kontroll av ett företag.

Corporate governance har sitt ursprung i USA²⁴. USA:s engagemang torde bottna i dess stora ägarspridning i bolagen. Den stora ägarspridningen kan innebära en risk då företagsledningen kan agera på ett sätt som i första hand gynnar dem själva och inte dess aktieägare. För att undvika egennyttan har olika koder skapats genom Corporate Governance. Koderna är rekommendationer om hur styrning och kontroll bör ske. Tillkomsten av Sarbanes-Oxley Act innebar en skärpning av corporate governance relaterade punkter, bland annat styrelsesammansättning och revisorns oberoende.

I Europa började corporate governance debatten i England av samma orsaker som i USA. För att förbättra det engelska corporate governance systemet tillsattes i början av 90-talet en kommitté. Syftet med kommittén var att föreslå åtgärder. Resultatet av kommitténs arbete utmynnade i Cadburykoden, vilken bland annat fokuserar styrelsens sammansättning, arbetsformer och ansvar. Cadburykoden har följts upp och vidareutvecklats, idag är Combinedkoden gällande i England. Stora drag av Cadburykoden återfinns fortfarande i Combinedkoden.

²³ Tillgänglig: < <http://www.oecd.org/daf/governance/Q&As.htm> >

²⁴ Johansson, 2002

Inom EU pågår en harmonisering av bolagsrätten, vilken även omfattar corporate governancekoderna. Anledningen till harmonisering av koderna är att de inte skall kunna utgöra något hinder mot etableringsfriheten. Våren 2003 väntas EU lägga fram en handlingsplan för det fortsatta harmoniseringsarbetet.

3.1.1 Revisorns roll

Revisorn arbetar som en kontrollfunktion för att säkerställa att en sann och rättvis "disclosure" lämnas från VD och styrelse till intressenter. Med "disclosure" menas vad företaget väljer att visa i sina rapporter. Ett företag anses ha hög "disclosure" då de öppet redovisar samtliga händelser i bolaget. Problematiken är att aktieägarna ibland kan misstänka att revisorn inte handlar efter bolagets bästa utan efter VD:ns önskemål. För att undvika problematiken och skapa en god corporate governance är det viktigt att revisorns oberoende stärks och förtroendet för "disclosure" blir tillförlitlig. Förespråkare för corporate governance menar att god tillförlitlighet uppnås genom att ägandet och kontrollen separeras. Numera finns både i England och USA²⁵ en granskningsfunktion, "audit committee", vars uppgift bland annat är att kontrollera att revisorn uppfyller de krav som är åsatta honom.

3.1.2 Agentteorin

Agentteorin behandlar på vilket sätt ägarna ("principalen") styr företagsledningen ("agenten"), så att företagsledningen handlar i ägarnas intresse²⁶. Då inte ägarna kan observera alla handlingar och beslut som görs av företagsledningen finns farhågor att företagsledningen skall agera i eget intresse²⁷. Farhågorna stärks utav att ägarnas intresse inte heller är skyddat av ett kontrakt och det blir väsentligt att gällande redovisningsregler efterlevs. Agentteorin ser redovisningen som förmedlare av information till ägarna. Agentteorin förutsätter en intressekonflikt som drar på sig kostnader. Revisorn anställs av principalen för att kontrollera agentens förehavanden. Kostnaden för revision tillsammans med övriga kostnader för kontrollåtgärder får ej överstiga minskningen av residualkostnaden. Residualkostnaden definieras som:

"...the actions taken by the agent will differ from the actions the principal would take himself... the wealth effect of this divergence in actions (is defined) as "residual loss."²⁸

3.2 Oberoende

I svenskt lexikon definieras oberoende som "självständig och/eller obunden"²⁹. Oberoende skall en revisor vara i sin relation till företag, företagsledning samt andra intressenter. Enligt en del författare kommer revisorn aldrig att vara helt oberoende, eftersom oberoende inte finns i något mänskligt sammanhang. Berlin³⁰ hävdar att oberoende är en karaktärsegenskap och inte något som kan befastas med hjälp av yttre

²⁵ Sarbanes-Oxley Act of 2002

²⁶ Smith, 2000, s. 266 f

²⁷ Schroeder, Clark, Cathey, 2001

²⁸ Watts L. i Schroeder, Clark, Cathey, 2001

²⁹ ORD FÖR ORD, 1983, s. 429

³⁰ Berlin, 1978

regleringar. Hon menar däremot att yttre reglering kan vara nödvändig för tredje parts uppfattning. I den nya revisorslagen benämns oberoendet som opartiskhet och självständighet.

Till debatten om oberoende hör reglerna i Aktiebolagslag (ABL) som behandlar jäv. Reglerna finns i kapitlet 10 och lagfäster revisorns opartiskhet. En revisor kan vara oberoende i två avseende, ”in fact” och ”in appearance”³¹. De två uttrycken betyder i det närmaste att om en revisor är oberoende ”in fact” har han inga direkta eller indirekta ekonomiska intressen i sin klient. Med oberoende ”in appearance” menas att han uppfattas som oberoende av tredje part. Oberoende ”in fact” är den viktigaste och som lämnar tilläggande trovärdighet till de ekonomiska rapporterna.

3.2.1 Hur revisorns oberoende uppnås

Synen på hur revisorns oberoende uppnås på bästa sätt är splittrad. För att illustrera splittringen kan två författare symbolisera två olika sidor. Författarna är Mednick³² och Kaplan³³. Mednick hävdar att oberoendet skall uppnås genom revisorerna själva och inte regleras mer än vad som sker idag. Han, liksom Berlin, hävdar att oberoendet är ett tankesätt och för att uppnå en tillfredsställande nivå av oberoende skall utbildning av studenter föregå reglering. Kaplan däremot hävdar att revisorn måste syna sig själv och förväntningar i omgivningen. De identifierade förväntningarna skall sedan uppfyllas. Om så inte sker kommer förväntningsgapet³⁴, skillnaden på vad revisorn faktiskt gör och vad marknaden förväntar sig att han gör, fortfarande vara stort. Kostnaden, hävdar han, för att uppfylla förväntningarna är rimlig och det är inte längre marknaden som skall utbildas.

3.2.2 Faktorer som påverkar revisorns kvalitet

Catanach och Walkers (1999) sammanställde i en vetenskaplig tidsskrift ett förslag till ett ramverk om hur god revisorskvalitet skall uppnås. Catanach och Walkers (1999) har delat upp sätt som sannolikt påverkar revisorskvaliteten i fem huvudpunkter där exempel ges under varje punkt. Punkterna är:

1. Revisorernas förmåga att upptäcka fel: Sätt som skulle öka revisorernas förmåga att upptäcka fel är teknisk kompetens, kunskap och utbildning samt erfarenhet och anpassningsförmåga.
2. Revisorernas yrkesmässiga beteende: För att bidra till att god revisorskvalitet uppnås bör revisorerna vara oberoende, objektiva, av hög moral, visa omdöme, undvika intressekonflikter och upprätthålla den professionella statusen.
3. Ekonomisk stimulans: Den ekonomiska aspekten spelar i de flesta sammanhang en stor roll, så även här. Av intresse är genererade intäkter- kostnader och vinsten. Men också spelar effektivitet, förmåga att anpassa sig till förnyelse, revisionsbyråns organisationskonsulttjänster och eventuella rättstvister en stor roll.

³¹ Windal, Corley, 1980, s. 379 f

³² Mednick, 1990

³³ Kaplan, 1987

³⁴ Lee, 1994

4. Marknadsstrukturen: Även marknadsstrukturen spelar en roll i sammanhanget. Hur ser konkurrenterna ut?, vilken tillgång och efterfrågan finns?, hur skall man hantera marknaden? samt lagar och regleringar inom professionen.
5. Revisorernas ämbetstid: Det avgörande i denna sista punkt är hur länge en klient kan använda sig av samma revisorer och när/om rotation av revisorer skall ske.

För att uppnå god kvalitet på revisionen anser Catanach och Walkers (1999) att alla ovan angiva punkter samspelar.

3.3 Revisorns rotation

Med revisorns rotation menas att revisorn byts ut efter ett lagstadgat antal år. Ända sedan yrkets begynnelse har revisorns oberoende diskuterats, likaså revisorns rotation som en del av oberoendet. Förslagen om en tidsreglering i lag har framlagts som motreaktion på händelser som i omgångar minskat intressenternas förtroende för revisorsyrket.

Diskussionen om revisorns rotation har resulterat i att förespråkare för revisorns rotation har delats upp i två läger, de som förespråkar en extern rotation, byte av revisionsbyrå och de som talar för en intern rotation, byte av påskrivande revisor. Än så länge har revisorer som yrkeskår endast selektivt godtagit en intern rotation och helt motsatt sig extern rotation³⁵, med undantag för Italien där extern rotation tillämpas³⁶.

3.3.1 Extern rotation

Extern rotation innebär att den revisionsbyrå som har revisionsuppdraget byts ut efter en begränsad tid. Extern rotation har varit ett väl använt argument för att fastställa revisorns oberoende, då rotationen skulle innebära en kontinuerlig uppluckring av relationer mellan revisionsbyråer och klienter.

3.3.2 Intern rotation

Ett alternativ till extern rotation är intern rotation. Intern rotation innebär att den påskrivande revisorn skiftas inom revisionsbyrån. En utvidgning av begreppet har föreslagits, vilket innebär att inte bara den påskrivande revisorn byts ut utan också andra nyckelpersoner i revisionsteamet.

3.4 Argument för och emot rotation

1999 presenterade Catanach och Walker³⁷ en översikt av existerande forskningsbevis inom ämnet revisorns rotation. I studien behandlas först argumentation för obligatorisk rotation. Argumenten är:

- Genom åren har stora organisationers sammanbrott sammankopplats med revisorns bristande kvalitet och oberoende, så kallade "audit failures". En

³⁵ Bates, Ingram, Reckers, 1982

³⁶ Catanach, Walker, 1999

³⁷ Ibid

lagstadgad rotation av revisorer skulle innebära att nya fräscha ögon granskar bokföringen, vilket ökar därmed möjligheten för revisorn att avlägga en rapport med hög kvalitet.

- Långtidsrelation mellan revisor/klient orsakar en beroendesituation och ökar sannolikheten för vänskapshot. Med rotation skulle hotet motverkas. Argumentet har tagit uttryck på många olika sätt. Benämningar som klientkorruption och identifikation med företagsledning har använts.
- Rotation skulle innebära att klienter tvingas att acceptera konservativ redovisningspraxis och resultera i mer fullständig rapportering med hög ”disclosure”.
- Bolaget skulle bli reviderat av ett antal olika redovisningsexperter, som också kontrollerar varandras arbete.
- Revisorn skulle ha större möjlighet att motstå påtryckningar från ledningen då de endast har samma uppdrag under ett visst antal år.
- Kvaliteten på revisionen tenderar att försämrars över tiden. Många studier har gett stöd till argumentet.

Förespråkare mot rotation erkänner de fördelar en rotation för med sig men hävdar att nackdelarna är fler än fördelarna. Argument som tas upp i Catanach och Walker (1999) mot en obligatorisk rotation är:

- Kostnaden för både revisor och klient, för att genomföra rotation, skulle överstiga de fördelar rotationen skulle innebära.
- Effektiviteten skulle försämrars i och med att det tar ett tag att lära känna ett nytt bolag, dess organisation och bransch. Kunskap som arbetas upp av en revisor, som arbetat med en och samma klient under en längre tid, skulle försvinna. Dagens globala och komplexa företagsformer tillåter inte korttids kontrakt.
- Incitament för revisorn att lära sig och förstå en specifik bransch skulle försvinna då de måste överge branschen med jämna mellanrum.
- Studier har visat att ”audit failures” inträffar oftare under första eller andra året på ett uppdrag än efter en tid. Detta eftersom någon förståelse för bolaget inte ännu uppnåtts.
- Företagsledningen måste lägga ner värdefull tid på att utvärdera och finna förslag till nya revisorer samt då revisorn blivit vald introducera honom för organisationen.
- Revisorsmarknadens utformning skulle i sig göra rotation onödig, då revisorn har incitament att agera oberoende för att behålla rykte och kundbas.
- Både Israel och Spanien har haft lagstadgad rotation men frångått det. I Spanien infördes rotationen för att göra det lättare för lokala revisionsbyråer att vinna marknadsandelar.
- I och med rotation öppnas möjligheten för ”opinion shopping” upp. ”Opinion shopping” innebär att klienten letar runt efter en revisor som är beredd att acceptera kreativ bokföring.

Båda sidorna i debatten om revisorns rotation argumenterar effekterna på konkurrensen. De som argumenterar mot hävdar att konkurrensen kommer att leda till kostnadsökningar som leder till priskarteller och minskad konkurrens. De som argumenterar för säger att konkurrensen kommer att leda till ökat priskrig via

revisionsarvodet, då klienten kan ha svårt att upptäcka skillnaderna mellan de olika revisionsbyråerna. Studier har gjorts som tyder på att ett priskrig är ett incitament för minskad kvalitet.

3.4.1 Studier om rotation

Nedan följer en sammanställning av ett antal studier som berör ämnet revisorns rotation. Studierna/rapporterna presenteras nedan i kronologisk ordning:

3.4.1.1 Studier under 70-talet

Konferens i Sverige om revisorns yrke

Redan 1976 diskuterades revisorns framtid i Sverige under en endagskonferens. Deltagare på konferensen uttryckte ett förtroende för revisorn. Bland annat sade Wallander att det tillhör undantagen att yrkesrevisorer skulle agera alltför ”snällt” av rädsla att förlora ett uppdrag. Också Rodhe konstaterar att revisorerna genomgående har en ”stark ryggrad” och därför vågar hävda sin mening gentemot företagsledning och styrelsen³⁸.

Hoyle om revisorns rotation

”Mandatory rotation is not the best solution to the problems of independence and public protection.”³⁹”

Ovanstående hävdar Hoyle (1978) då han sammanställer argument för och emot rotation. Han efterfrågade mer vetenskapliga studier för att bekräfta eller dementera de effekter extern rotation medför. Hoyle (1978) poängterar vikten av att utvärdera marknadens förväntningar för att få vägledning om framtida reformer. Hoyle (1978) påpekar också revisorns roll som samhällets försvarare och kontrollant. Redan 1976 var debatten het eftersom ”Corporate Accountability research Group” presenterade för kongressen i USA ett lagförslag som innehöll paragrafer om rotation. Argumenten var att revisionsbyråerna genom rotation har möjlighet att kontrollera varandras arbete. Under samma år kom också ”the Accounting Establishment” (the Metcalf report) vilken ville påverka kongressen att öka konkurrensen mellan revisionsbyråerna. Bland de förslag som framlades fanns förslag om lagbunden rotation som lösning på oberoendefrågan. Gruppen efterfrågade dock mer forskning inom ämnet. Trots de olika förslagen blev aldrig rotation en realitet. Debatten följdes av en studie från ”Commission on Auditors Responsibilities” (the Cohen commission) 1978⁴⁰. Som svar på the Cohen commission svarade revisorerna med att själva tillsätta en kommission. Kommissionen kom fram till att de fördelar rotation skulle innebära skulle ätas upp av nackdelar, framförallt av de ökade kostnaderna.

Schultz och Gustavsson om revisorns rotation

Rotation har inte någon stor påverkan på försäkringsagenters uppfattning om förändring av risken för en anmälan och därigenom fastställandet av försäkringspremien. Den slutsatsen drar Schultz och Gustavsson (1978) då de genomförde en undersökning i

³⁸ Johansson, 1976

³⁹ Hoyle, 1978

⁴⁰ Brody, Moscove, 1998

syfte att med en matematisk modell fastställa experters beslutsprocess. Genom den matematiska modellen fastställs vilken variabel som väger tyngst i utvärdering av risken i ett revisionsuppdrag och prissättningen på revisorns försäkring. Undersökningen bygger på "the Lens Model", vilken används för att analysera mänskliga bedömningar som beror på ett antal signaler från omgivningen. Schultz och Gustavsson (1978) har valt ut fem typiska faktorer för en revisors arbete varav rotation är en. Informationen som kommer fram borde, hävdar författarna, vara intressant för en revisionsbyrå som reflekterar över sina rutiner men kan också användas i debatten om revisorns rotation. Undersökningen kom fram till att revisorns rotation inte har någon direkt effekt, förutom att det verkar intuitivt tilltalande⁴¹.

3.4.1.2 Studier under 80-talet

Shockley om extern rotation

Shockley (1981) gjorde en undersökning som tar reda på hur uppfattningen om effekter som konkurrens, rådgivning, storleken på redovisningsfirman och hur länge byrån innehaft uppdraget, påverkar en uppfattning negativt avseende revisorns oberoende⁴². Bedömningar var hämtade från fyra olika grupper. De fyra grupperna var:

1. partners på en av de åtta största revisionsbyråerna
2. partners på en lokal eller regional revisionsbyrå
3. långivare
4. finansiella analytiker

Tekniken faktoranalys användes för att analysera bedömningarna från de fyra gruppernas hypotetiska beslut. Slutsatsen blev bland annat att hur länge revisionsbyrån innehaft uppdraget inte spelade någon roll.

Bates, Ingram och Reckers om intern rotation

Bates, Ingram och Reckers⁴³ efterfrågar 1982 fler studier om de psykologiska aspekterna som påverkar revisorns oberoende. De menar att om revisorn uppfattar sin klient som skötsam och ordentlig är sannolikheten att de bortser från tecken på att klienten misskött sig större. De har i en studie bevisat att för att eliminera vänskapshotet är intern rotation lika effektivt som extern. Undersökningen byggde på 67 revisorer med fem års erfarenhet inom revisorsyrket. Undersökningsspersonerna fick i hypotetiska situationer ta beslut som sedan sammanställdes.

3.4.1.3 Studier under 90-talet

Copley och Duches om intern rotation

En undersökning gjord av Copley och Duches (1993) syftade till att hitta empiriska bevis för att samband finns, mellan kvaliteten på regeringens revision och mandattid samt mellan kvalitet på revisionen och fast pris hos revisionsuppdraget. Copley och Duches (1993) kom fram till att sannolikheten att hitta en så kallad "substandard", vilken definieras som oegentligheter i bokföring, ökar med tiden för uppdraget. Resultatet motsäger argument som säger att det finns lite bevis som stöder påstådda

⁴¹ Schultz, Gustavson, 1978

⁴² Shockley, 1981

⁴³ Bates, Ingram, Reckers, 1982

negativa samband mellan revisorns kvalitet och mandattid och som föreslår att förstaårsrevisorer är mer benägna till en ”substandard” revisions kvalitet. Copley och Duches (1993) säger vidare att resultatet kan uppstå eftersom företag som kräver mindre kvalitet på revisionen tenderar till att behålla sina revisorer längre. I slutsatsen påpekar de att även om ett samband är bevisat behöver rotation inte vara lösningen på problemet⁴⁴.

Brody och Moscove om intern rotation

Revisorn har en tendens att släta över problemområden för att på så sätt behålla sin klient men om uppdraget är tidsbegränsat finns i alla fall incitament att stå emot ledningen⁴⁵. I de fall uppdraget är på väg att spräcka budgeten tenderar revisorn som varit på ett uppdrag att välja bort områden som var tillfredställande föregående år hävdar författarna Brody och Moscove i en vetenskaplig tidsskrift (1998).

En studie gjord av SEC Practice Section Executive Committee of the AICPA drog slutsatsen att problem med revisionen inträffar oftare när revisorn inte har kunskap och erfarenhet av klientens affärssystem och datasystem. Därför skulle rotationen inte gynna kvalitén utan minska den. Brody och Moscove (1998) har i en vetenskaplig tidsskrift hävdad tvärt emot. Objektiviteten har inget med revisorns erfarenhet av klienten att göra utan snarare revisorns förmåga att vara oberoende och opartisk då han utför sina sysslor. Vidare argumenterar Brody och Moscove (1998) om huruvida tidspressen påverkar revisorns möjlighet till vaksamhet. De menar att då revisorn arbetar under tidspress och har arbetat med samma företag en längre tid finns möjligheten att revisorn litar på föregående år revision och avstår från att revidera vissa delar. Empiriska undersökningar såsom Brody och Kaplan (1996), Church och Schneider (1992) styrker argumenten om att revisorns involvering under tidigare år kompromissar med objektiviteten. Vidare hävdar Brody och Moscove (1998) att det inte räcker för revisorn att vara oberoende ”in fact” utan marknaden får inte tvivla på att han är så⁴⁶.

Cushing om extern rotation

Ett argument baserat på Cushing⁴⁷ (1999) studie är teoretiskt förankrat i makroekonomin. Med hjälp av Riccardos nyttighetsmatris, skulle revisorerna i stort tjäna på att alltid följa uppställda standards och en ”Laissez-fair” politik skulle vara ett effektivare medel att fastställa revisorns moral och etik. Om revisorn alltid skulle göra det som är bäst för samhället, det vill säga följa uppställda standards, skulle byråerna inte bara tjäna arvodet från klienten utan också allmänhetens välvilja. Revisorerna hamnar i ett ”prison dilemma game”, om de valde att inte följa standards och om konkurrenterna gjorde det skulle de tjäna mer på grund av att företag går ut och ”opinion shopping”. De skulle då tjäna mer i klientintäkter men revisorn som profession förlorar och om det skulle visa sig att också konkurrenten väljer att avvika från standards skulle samtliga förlora. Om ”Laissez-fair” politik skulle införas, vilket ibland är fallet i Sverige, skulle ”Laissez-fair” politiken bli ännu mera effektiv med hjälp av lagbunden extern rotation. Detta argument stödjer därför tanken med extern rotation

⁴⁴ Copley, Doucet, 1993

⁴⁵ Brody, Moscove, 1998

⁴⁶ Ibid

⁴⁷ Cushing, 1999

3.4.1.4 Studier under 2000-talet

Vanstraelen om intern rotation

Vid Maastrichtuniversitet genomfördes en studie, av Vanstraelen (2000), i syfte att undersöka vilken påverkan långtidskontrakt har på revisionens kvalitet⁴⁸. Kvaliteten är definierad utifrån en extern användares perspektiv och efter DeAngelos (1981) definition:

"... the market-assessed joint probability that a given auditor will both discover a breach in the client's accounting system and report the breach..."

Studien inriktar sig på att undersöka revisorns rapporteringsbeteende och på revisorns oberoende. Metoden består i att utveckla en logisk regressionsmodell i vilken förklarande variabler är mätta utifrån tillgängliga sekundärdata. Studien är utförd i Belgien där revisorn väljs på tre år. Vanstraelen (2000) tar i sitt teorikapitel upp att de som debatterar är oeniga huruvida ett samband finns mellan mandattid och kvalitet. O'Keefe (1994) hävdar att det inte finns några bevis för att den lärokurva DeAngelo (1981) skriver om existerar men att revisorn felar i början av sin mandattid syns på det antal processer som förs mot revisorerna. Deis och Giroux (1992) hittade ett negativt samband mellan kvalitet och mandattid. Levinthal och Fickman (1988) fann att ju mer komplicerat ett uppdrag är desto längre stannar revisorn på dessa på grund av den speciella kunskap som uppnås. De säger också att ett längre samarbete förknippas med mindre konflikter. Acemoglu och Gietzmann utvecklade 1997 en analytisk modell som visade att lång mandattid gör möjligt att utveckla maskopi mellan ledning och revisor, eftersom revisorn är rädd att inte bli återvald till uppdraget. Copley och Duches (1994) hävdar att kostnaden kommer att öka i och med rotation men att kvaliteten inte som en följd måste bli bättre.

I sin analys kommer Vanstraelen (2000) fram till att revisorer tycks vara mer villiga att avge en oren revisionsberättelse under det sista året av sin mandattid. Samtidigt är revisorn mer villig att avge en felaktig berättelse sista året för att behålla uppdraget. Vanstraelen (2000) tror att detta har att göra med när det blir känt vem som kommer att inneha uppdraget nästa period. Resultatet av den logiska regressionen är att en lång mandattid ökar sannolikheten att revisorn avger en felaktig revisionsberättelse. Vidare kommer Vanstraelen (2000) fram till att hos en ekonomiskt stressad klient är sannolikheten stor att revisorn lämnar en ren berättelse under de två första åren och att det för en icke stressad klient har någon betydelse.

Dopuch, King och Schwartz om revisorns rotation

Ytterligare en rapport har gjorts av Dopuch, King och Schwartz (2001) för att fastställa samband mellan mandattid och oberoendet⁴⁹. Denna undersökning utvecklade fyra typer av lagregleringar och 144 personer valdes slumpvis ut för att antingen agera revisor eller ledning. Personerna parades ihop, en revisor och en ledning, och fick ta ställning till hypotetiska scenarier. I undersökningen användes hypotetiska situationer för att se i vilken omfattning rotationen påverkade personernas beslut att lämna en ren revisionsberättelse eller att behålla revisorn. Slutsatsen blev att rotation påverkar oberoende eftersom inget incitament finns att skapa en interaktion mellan revisorn och

⁴⁸ Vanstraelen, 2000

⁴⁹ Dopuch, King, Schwartz, 2001

ledning. Författarna påpekar dock att de uteslutit faktorer som konkurrens och att undersökningen därför inte är fullt tillförlitlig.

Locatelli om extern rotation

Mot extern rotation diskuterar Locatelli (2002)⁵⁰ när hon poängterar vikten av förståelse för internkontrollen och de datasystem klienten använder för en effektiv revision. Locatelli (2002) säger vidare att god intern kontroll inte kan uppnås om den inte genomsyrar hela företaget ända från toppen. Det är fel att skylla en bristande intern kontroll på revisorn.

Dalocchio om extern rotation

Dalocchio (2002), professor vid ”The business school of Bocconi University” har genomfört en studie om revisorns rotation i Italien⁵¹. Italien har sedan 1980 haft obligatorisk rotation för vissa företag. Resultat från studien visar att rotationen inte har någon inverkan på effektiviteten på finansmarknaden. Analytiker hävdar att rotationen inte påverkar bedömningen om revisorns oberoende. Inte heller ökas konkurrensen på revisionsmarknaden. Studien visar att priserna har sjunkit men på bekostnad av revisionens kvalitet. Studien visar att 75% av ”audit failures” inträffar under det första året och är relaterade till ineffektivitet och misstag. Studien visar vidare att det är först under det tredje året revisionen blir effektiv. Studien erkänner de fördelar rotation för med sig men hävdar att fördelarna uttraderas av nackdelarna. Dalocchio (2002) förespråkar snarare en tydligare gräns mellan rådgivning och revision i klientbolaget⁵². Den italienska studien påpekar att idén om obligatorisk rotation som garant för revisorns oberoende är förfelad.

3.5 Sarbanes-Oxley Act of 2002

Sarbanes-Oxley Act kom till i syfte att begränsa framtida skandaler och återuppbygga investerares förtroende för den ekonomiska rapporteringen och revisorn⁵³. I och med denna lag kommer straffsanktioner mot ekonomisk brottslighet att bli hårdare och en mängd rådgivningssituationer från en revisionsbyrå till en klient förbjuds. De så kallade ”audit committees” kommer att få ett större inflytande och ansvar över den externa revisorns arbete⁵⁴.

Sarbanes-Oxley Act behandlar revisorns rotation i sektion 203 och 207. Den mest uppmärksammade sektionen i lagen är sektion 106. Där stadgas att även utländska redovisningsfirmor som reviderar ett bolag noterat på den amerikanska börsen, skall underställa sig Sarbanes-Oxley Act. För att få revidera ett bolag noterat på den amerikanska marknaden måste revisionsbyrån registreras vid den amerikanska tillsynsmyndigheten. Registreringen innebär att utländska revisorer kan bli rättssubjekt i två rättssystem. En undantagsparagraf finns i sektion 106c, där revisionsbyråer kan undantas kravet att tillämpa Sarbanes-Oxley Act om Securities and Exchange Commission (SEC) finner det nödvändigt eller vederbörligt i publikt intresse eller för att skydda investerare.

⁵⁰ Locatelli, 2002

⁵¹ Bruce, 2002

⁵² “Auditing: Rotating 360 degrees”, 2002

⁵³ Miller, Pashkoff, 2002

⁵⁴ Locatelli, 2002

I sektion 203 behandlas ämnet rotation. Här stadgas att då en revisionsbyrå haft en och samma påskrivande revisor på ett uppdrag de senaste fem åren måste de avsäga sig uppdraget. Följden blir en intern rotation där påskrivande revisor byts ut vart femte år.

För att säkerställa den positiva nytta intern rotation tillskrivs efterfrågas en utredning över effekterna. Studien efterfrågas i sektion 207 och skall presenteras för "the House of Representatives" inom ett år.

3.6 EU-rekommendationen

På uppdrag av kommissionen publicerade EU den så kallade Grönboken 1996. I Grönboken stadgas hur revisorn roll, ställning och ansvar inom EU skall samspela för att årsredovisningar skall åtnjuta trovärdighet över nationsgränserna inom unionen. Under denna period diskuterades även obligatorisk revisorsrotation för att stärka revisorns oberoende, men detta förslag avvisades för att ersättas med ett förslag om att tillämpa intern rotation. Med hjälp av lagstadgad rotation hoppades EU att man skulle komma tillrätta med oberoendeproblemet. Det skulle dock dröja ytterligare sex år innan rotationsplanerna omvandlades till rekommendation.

Inom EU finns det åttonde bolagsdirektivet som behandlar revisorns oberoende i allmänna ordalag men sedan en lång tid tillbaka har ett femte bolagsdirektiv diskuterats som skulle behandla oberoendet i detalj. Detta femte direktiv lades dock på is för att under de senaste åren ha kommit upp till ytan igen. Detta torde beror på att samtliga EU medlemstater år 2005 skall tillämpa samma redovisningsprinciper.

Efter många års arbete antogs, den 16 maj 2002, EU-rekommendationen om revisorns oberoende. Rekommendationen, som har sina rötter i Grönboken, innebär att alla medlemsstater bör införa ett kvalitetssäkringssystem för lagstadgad revision⁵⁵. Rekommendationen skall införas i alla EU-staters regelverk med en övergångsperiod på tre år. Under övergångsperioden kommer nationella särdrag att tillåtas⁵⁶. I EU-rekommendationen om revisorns oberoende klargörs att det skall ske partnerrotation, det vill säga intern rotation, vart sjunde år. Det bör dock poängteras att det endast handlar om en rekommendation. En rekommendation på EU-nivå har ingen direkt rättsverkan och det finns inga sanktioner mot en medlemsstat som väljer att inte införliva rekommendationen i nationell lag⁵⁷. Vidare bör påpekas att EU under lång tid har arbetat med att skapa ytterligare ett direktiv, skulle detta förslag till ett femte bolagsdirektiv innebära att rekommendationen skulle ingå i direktivet och då direkt införlivas i nationell lag.

⁵⁵ Markland, 2001

⁵⁶ Johansson, 2002

⁵⁷ Bernitz, Kjellgren, 1999, s. 40

3.7 Sverige

I Sverige är det förutom ett antal rekommendationer, Aktiebolagslagen (ABL) samt Revisorslagen som berör revisorns arbete.

3.7.1 Aktiebolagslag (1975:1385)

Den nuvarande ABL har gällt sedan 1975 men ett stort arbete pågår för att förnya lagen. Den nya lagen är ett led i anpassningen till EG:s bolagsrättsliga direktiv och väntas träda i kraft 2005.

I ABL:s (1975:1385) 10 kap. regleras revision.

8§ En revisor väljs av bolagsstämman. ...

Som framgår av lagtexten ovan skall revisorn utses av bolagsstämman. I paragrafen redogörs också för ett antal undantag där det inte är bolagsstämman utan i stället länsstyrelsen som utser revisorn. Bolagsstämmans sammansättning består av aktieägare som vid dagen för stämman är införda i aktieboken.

20 § Uppdraget som revisor gäller till slutet av den bolagsstämma enligt 9 kap. 7§ första stycket som hålls under det fjärde räkenskapsåret efter revisorsvalet.

Enligt svensk lag utses en revisor på en fyraårig mandattid. Vad som dock bör påpekas är att det i svensk lag inte finns något krav på rotation av en revisor, utan samma revisor kan utses av bolagsstämma år efter år.

3.7.2 Revisorslagen (2001:883)

1996 tillsatte Sverige Revisionsbyråsutredningen, vars syfte var att utreda revisionsfrågor. Utredningen utmynnade i att Sverige den 1 januari 2002 antog en ny revisorslag. Sverige var därigenom det första land i världen som lagfäste analysmodellen för prövning av revisorns opartiskhet och självständighet⁵⁸. I och med Sveriges inträde i EU 1995 blev Sverige en del av harmoniseringsarbetet inom EU. Den nya Revisorslagen är ett steg närmare harmonisering. I likhet med EU har Sverige gått från att ha en förbudslista rörande revisorers oberoende till att tillämpa den så kallad analysmodellen, där varje revisionsuppdrag skall prövas efter respektive omständigheter.

3.7.2.1 Analysmodellen

Den nya Svenska revisorslagen präglas starkt av analysmodellen. Med hjälp av analysmodellen skall revisorn ta ställning till och analysera vilka hot som föreligger för oberoende. Om revisorn vid sin analys finner att oberoendet inte kan fastställas skall uppdraget inte antas. Det hot som står i fokus i denna fråga är vänskapshotet. Vänskapshotet innebär ett hot på grund av starka personliga relationer till någon som

⁵⁸ FARs revisionsbok 2002, s. 610 ff

skall granskas till exempel i klientens ledning⁵⁹. Övriga hot är egenintressehot, självgranskningshot, partställningshot, skrämshot och andra hot.

3.7.3 Sverige om revisorns rotation

Sverige tillhör den kontinentala traditionen där en revisor väljs på en förnybar, längre mandattid. Det finns ingen lagstadgad gräns på hur många år en revisor får handha samma uppdrag utan rotation. I Analysmodellen kan rotationen förknippas med vänskapshotet. Detta leder till att en revisor kan arbeta med samma klienter under mycket lång tid. Det är också vanligt att så sker, till exempel har Investor, Ericsson och OM haft samma revisorer i över 15 år⁶⁰.

3.7.4 Den svenska revisorsmarknaden

I Sverige finns, enligt FAR, i dagsläget ca 2 300 auktoriserade revisorer. Revisorerna arbetar till största delen på någon av Sveriges fyra största revisionsbyråer. De fyra revisionsbyråerna representeras av ÖhrlingsPriceWaterhouse, KPMG, Ernst & Young och Deloitte & Touche. Förutom dessa fyra större revisionsbyråer finns ett stort antal mindre lokala revisionsbyråer, det vill säga en typisk oligopolsituation.

Den svenska revisorsmarknaden tillhör den kontinentala traditionen som tillåter förnybara långtidskontrakt. USA:s revisorsmarknad däremot tillhör den anglosaxiska traditionen, där revisorn väljs varje år. Genom Sarbanes-Oxley Act är numera rotation av påskrivande revisor lagstadgad. Enligt Hayward (2002) är i England påtvingad rotation av revisorn omöjlig eftersom det för tillfället finns för få större revisionsbyråer. Hayward (2002) menar att utbudet måste öka innan en implementering blir möjlig. Den engelska revisionsmarknaden kan jämföras med den i Sverige.

3.8 Utredning på uppdrag av FAR

Då Sarbanes-Oxley Act antogs i USA tillsattes en utredning på uppdrag av FAR. Utredningens syfte var att studera Sarbanes-Oxley Act:s konsekvenser i Sverige⁶¹. Utredningen fann ett antal direkta konflikter mellan svensk god revisors- och revisionsordning och bestämmelserna i Sarbanes-Oxley bland annat nämns:

- Rådgivning

I Sverige ingår det i revisionsuppdraget att ge vissa råd till klienten. I Sarbanes-Oxley Act står det uttryckligen att det är förbjudet för revisionsbyrån att ge rådgivning till klienten.

- Det generella förbudet i Sarbanes-Oxley Act mot vissa tjänster

Sarbanes-Oxley Act förbjuder vissa tjänster mellan en revisionsbyrå och dess klient, till skillnad mot Sverige där inga direkta förbud finns. Sveriges regler liknar de som finns på EU-nivå, det vill säga analysmodellen där varje situation behandlas individuellt.

⁵⁹ FARs revisionsbok 2002, s. 610 ff

⁶⁰ ”Revisorer tvingas bort i spåren av Enron-härvan”, 2002

⁶¹ Sarbanes-Oxley Act Utredning på uppdrag av FAR, 2002

- Revisorns oberoende

Den främsta skillnaden vad gäller revisorns oberoende ligger i Sarbanes-Oxley Act:s krav på rotation av revisorn. I Sverige finns inga liknade krav. Det bör dock nämnas att det på EU-nivå finns en rekommendation som kräver rotation.

- Hur en revisor skall utses

En revisor utses av bolagsstämman i Sverige, medan "audit committee" utser en revisor i USA. Här ligger flera konflikter. Bland annat nämns de svenska bestämmelserna om arbetstagarrepresentation i styrelsen vilka inte får ingå i Audit Committee.

- Straffsanktioner

De disciplinära åtgärderna som nämns i Sarbanes-Oxley Act liknar inte de svenska. I USA är bötesystemet kraftigt tilltaget, vilket skulle kunna få stora konsekvenser för en svensk revisionsbyrå. Om en svensk revisionsbyrå blev dömd till böter i enlighet med Sarbanes-Oxley Act, finns inga svenska försäkringar som täcker en sådan bot. Reglerna i Sarbanes-Oxley Act innebär även att en svensk revisionsbyrå skulle kunna bli föremål för disciplinär process och sanktion i två olika rättssystem.

Om tillämpning av Sarbanes-Oxley Act skall ske i Sverige är omtvistat. Europa väntar fortfarande på att SEC skall besluta om att undanta vissa utländska revisionsbyråer från lagens bestämmelse med grund i paragraf 106c eller ej.

3.9 Sammanfattning

I kapitlet presenterades relevant teori för ämnet. Kapitlet öppnas med en presentation av revisorn i ett stort sammanhang i och med "corporate governance debatten", oberoendebatten samt en förklaring till att revisorns rotation bara är en faktor till revisorns oberoende och revisorns oberoende bara en faktor för god revisionskvalitet. Därefter lades tyngd på att presentera argument för och mot revisorns rotation samt genomförda studier som stödjer argumenten.

Argumenten för rotation är:

1. nya fräscha ögon ger möjlighet för revisorn att avlägga en revisionsberättelse av hög kvalitet, vänskapshotet elimineras
2. klienten blir tvungen att acceptera konservativ bokföring
3. ett antal revisorer skulle granska ett företags bokföring och kan därigenom kontrollera varandras arbete
4. revisorn har större möjlighet att motstå påtryckningar från klienten då han vet att uppdraget är under en begränsad
5. revisionens kvalitet tenderar att minska med tiden på uppdraget

Argument mot rotation är:

1. ökade kostnader
2. försämrade effektivitet
3. incitament för specialisering inom en bransch försvinner
4. fler "audit failures" inträffar under början av ett nytt kontrakt
5. klientens ledning tappar värdefull tid

6. lagstadgad rotation öppnar upp för ”opinion shopping”.

Efter avsnittet om revisorns rotation följer en genomgång av lagstiftning i USA, EU och Sverige som behandlar revisorns rotation. USA har genom Sarbanes-Oxley Act lagstadgad intern rotation vart femte år, EU har rekommenderat intern rotation var sjunde år och Sverige har än så länge inte beslutat inom ämnet.

Kapitlet avslutas med en redogörelse av konflikter som uppstår mellan Sarbanes-Oxley Act och svensk lagstiftning. I nästa kapitel kommer ämnet att behandlas från ett empiriskt utgångsläge.

4 Empiri

I kapitlet redogör författarna för det empiriska material som insamlats via intervjuer.

4.1 Presentation av intervjupersoner

För att fastställa intervjupersonernas kunskapsbas och erfarenhet inom området följer nedan en kort presentation av de tillfrågade aktuella intervjupersonerna.

Björn Markland är FAR:s generalsekreterare, teknisk rådgivare till den svenska delegationen i EU:s kommitté för revisionsfrågor och teknisk rådgivare till den svenska representanten i "Fédération des Experts Comptables Européens" (FEE).

Jan-Hugo Nihlén är partner på Deloitte & Touche och arbetar som auktoriserad revisor. Han är också ledamot i FAR:s etikkommitté. Nihlén var ledamot i arbetsgruppen som på uppdrag av FAR skrev om konsekvenserna avseende Sarbanes-Oxley Act.

Gunilla Alander (tidigare Eklöv), arbetar för närvarande vid redovisningsspecialisterna på Öhrlings PricewaterhouseCoopers (PwC). Tidigare har Gunilla skrivit en licentiatuppsats om revision och kvalitet och doktorerat i revision. Den första studien gjordes i form av en licentiatuppsats i Umeå. Våren 2001 presenterade Gunilla en doktorsavhandling som handlar om reviderbarhet, vilken hade utgångspunkt i hur revisorer bedömer immateriella tillgångar.

Caj Nackstad arbetar som auktoriserad revisor på KPMG och har varit revisor för Investor i 17 år.

Göran Tidström arbetar som auktoriserad revisor på PwC och har varit påskrivande revisor för Swedish Match i 17 år. Han har valt att svara på frågorna som representant för PwC.

Bengt Holmqvist är journalist och arbetar som chefredaktör på Balans. Holmqvist har engagerat sig i debatten om revisorns oberoende genom ett antal artiklar. Då Holmqvist är journalist, och inte arbetar dagligen med problematiken, har han valt att bara svara på vissa frågor.

På grund av tidsbrist backade tyvärr Carina Bergman Marcus, som lett IREV:s seminarium om revisorn, oberoendet & analysmodellen, ut i sista stund. Också Ingrid Bonde, Riksgäldskontoret valde att i ett sent skede tacka nej då hon tyvärr blivit sjuk.

4.2 Sammanställning av intervjuerna

Nedan sammanställs svaren på intervjufrågorna. Intervjumallen finns bifogad som bilaga 1.

4.2.1 Fråga 1

Då Sarbanes-Oxley Act trädde i kraft sommaren 2002 kom revisorns oberoende kraftigt att påverkas. Lagen kom till för att i framtiden skydda marknaden mot liknande redovisningsskandaler som skett de senaste åren. Förutom Amerikanska revisionsbyråer kommer även bland annat Svenska revisionsbyråer starkt att påverkas av lagen. För att ta reda på om lagen kommer att tillämpas i Sverige ställdes följande fråga:

Sarbanes-Oxley Act hävdar att även icke-amerikanska, byråer som reviderar bolag noterade vid amerikansk börs, ska följa lagen. Vilken genomslagskraft tror Ni att lagen kommer att få för svenska revisionsbyråer som reviderar bolag noterade på amerikansk börs?

Det finns en möjlighet för SEC att undanta vissa utländska bolag från lagens bestämmelser. Markland påpekar att denna möjlighet har lett till att SEC skall hålla en konferens den 17 december där de tillsammans med företrädare för EU-kommissionen och de stora internationella revisionsbyråerna skall diskutera problematiken mellan EU och SEC. Markland är lite tveksam till vilken genomslagskraft som Sarbanes-Oxley Act kommer att få för vissa svenska revisionsbyråer som reviderar bolag noterade på amerikansk börs. Hans tveksamhet torde bottna i den diskussion som fortfarande pågår mellan EU och SEC.

I Sarbanes-Oxley Act stadgas att revisionsbyråer som reviderar bolag noterade på amerikansk börs samt de som har inflytande på redovisningen skall registrera sig hos tillsynsmyndigheten. Nihlén säger att i alla fall de fyra stora revisionsbyråerna måste registrera sig och att de mindre byråerna kanske inte gör det, då registreringen också är förknippad med en kostnad. Vidare nämner Nihlén att han ser det som allvarligt då USA på detta sätt sätter konkurrensen ur spel. Också Alander säger att det nästan bara är de fyra största revisionsbyråerna, PwC, Deloitte & Touche, KPMG och Ernst & Young, som berörs. Detta eftersom det till största delen är de som granskar bolag noterade vid den amerikanska börsen. Alander tror att det kommer att bli lättnader i Sarbanes-Oxley Act efter diskussioner med EU:s representanter. Hon nämner att republikanerna tagit över makten i USA. De som tillsatte Sarbanes-Oxley Act kommittén var demokraterna och de är mindre företagsvänliga än republikanerna.

Tidström och Nackstad är övertygade om att Sarbanes-Oxley Act kommer att få full genomslagskraft för vissa svenska revisionsbyråer som reviderar bolag noterade på amerikansk börs. Till skillnad från Tidström och Nackstad är Holmqvist lite mer tveksam då han menar att de stora byråerna antingen kan komma att följa amerikansk lag eller svensk lag. Likt Markland hänvisar Holmqvist till de förhandlingar som pågår mellan EU och USA. Vidare säger Holmqvist att det kommer att vara en hel del turer fram och tillbaka men att USA i denna fråga, likt många andra frågor, kommer att driva igenom sin vilja. Han är inte glad över detta då Sverige kommer att vara tvungna att anamma amerikanskt ”kokbokstänkande” i den pågående europeiska processen.

Däremot, säger han, kan det nog tyvärr tilltala vissa svenska myndigheter och politiker genom att skapa skenbar kontroll på läget.

4.2.2 Fråga 2

Då lagen trädde ikraft den 30 juli 2002 åsyftar fråga två att undersöka de problem som eventuellt uppstått vid implementering av lagen. Författarna hoppas att kunna analysera om eventuella problem påverkat intervjupersonernas tro på att lagen kommer att tillämpas eller ej. Följande fråga ställdes:

Har Ni stött på några problem i samband med tillämpning av denna lag?

I lagen framgår att den skall börja gälla från och med det datum den vann laga kraft. Dock antyder svaren att lagen inte ännu har börjat tillämpas. Därför har inte intervjupersonerna stött på några problem vid användandet än. Frågan kvarstår alltså. Förklaringen till varför den ännu inte har börjat användas är enligt Markland att den tänkta tillsynsmyndigheten ännu inte kommit på plats. Också Nihlén påpekar att det inte riktigt stämmer att lagen skall tillämpas från den dag den vann laga kraft. Han säger att lagen är beroende av diverse beslut, kommentarer och tillsättandet av "the Public Company Accounting Oversight Board".

Tidstöm, Nihlén och Nackstad är dock övertygade om att problem kommer att uppstå. Som ett exempel på kommande problem nämner Tidström problematiken rörande anpassningen till befintligt regelsystem inom EU. Nackstad anser att revisorsnämnden måste ta ansvar för kommande problematik.

Alander tror att USA kommer att förstå att EU redan har liknande regler som nämns i Sarbanes-Oxley Act. EU:s regler är dock utformade på ett annat sätt, vilka USA bör ge EU dispens för. USA vill ha goda relationer med Europa. Som exempel på regler som EU redan har och som återfinns i Sarbanes-Oxley Act är styrelsens påskrivande på årsredovisningen. Alander spekulerar kring att:

"...de nog får tänka en gång till i USA."

De har haft alldeles för bråttom. Om USA inte skulle visa respekt för EU:s synsätt på hur saker och ting skall skötas, ett synsätt som på vissa punkter är bättre än USA:s till och med enligt Sarbanes-Oxley Act, så skulle det inte alls vara bra menar Alander. Slutligen säger Alander att om Sverige vill ha bolag som är registrerade på börs i USA måste vi foga oss och då måste vi ta alla konsekvenserna av det och ändra på nationell lag.

4.2.3 Fråga 3

Att ta avsteg från Sarbanes-Oxley Act kan leda till en rad olika straffpåföljder, vilka redogörs för i lagen. Påföljderna strider i vissa fall mot svenska straffpåföljder för liknande brott. Detta leder i sig till en konflikt mellan två länders straffsanktioner. För att ta reda på om intervjupersonerna kunde se andra påföljder än de som nämns i lagen ställdes följande fråga:

Sarbanes-Oxley Act har ställt sig över gällande lagstiftning i Sverige. Vilka konsekvenser ser Ni för revisionsbyråer som kommer att göra avsteg från denna lag?

Alander tror inte att revisionsbyråer har något alternativ till att följa lagen. En revisionsbyrå vill aldrig göra något som skadar sin klient och klienten skadas om byrån inte följer de lagar som finns i det land där klienten är registrerad. Alander tror att det är så enkelt att EU måste följa Sarbanes-Oxley Act varpå FAR och EU agerar kraftfullt, de ser att lagen kommer att följas, vilket de inte vill och därför agerar de.

I Sarbanes-Oxley Act redogörs det för ett antal sanktioner som kommer att åläggas de revisionsbyråer som inte ämnar följa Sarbanes-Oxley Act. Bland dessa sanktioner nämns höga penningböter. De höga penningböter ser Nihlén som allvarliga konsekvenser vilka kan drabba vissa revisionsbyråer. I Sverige finns ett antal lagar och rekommendationer som en revisionsbyrå skall följa vilka inte helt stämmer överens med Sarbanes-Oxley Act. Konflikten mellan de olika lagarna kan leda till att ett lagligt agerande i Sverige är förbjudet i USA, vilket är ett allvarligt problem som Nihlén nämner. Tidström säger att revisionsföretagen givetvis måste ta hänsyn till de sanktioner som redogörs för i Sarbanes-Oxley Act i sin allmänna riskbedömning avseende SEC-relaterade uppdrag, då dessa kommer att kunna drabba revisionsbyråerna.

Markland är lite tveksam till sanktionernas verkan på svenska revisionsbyråer då vissa europeiska revisionsbyråer kan komma att undantas bestämmelserna i Sarbanes-Oxley Act. Markland nämner också att kommissionen i sitt brev till SEC, med en viss tyngd, har påpekat att det kan bli öppna konflikter mellan europeiska staters lagar och SEC:s krav.

Likt föregående fråga hänvisar Nackstad till att detta är ett problem som tillsynsmyndigheten revisorsnämnden till slut måste ta ansvar för.

4.2.4 Fråga 4

I teorikapitlet framställs ett antal fördelar och nackdelar med intern rotation. För att ge intervjupersonerna möjlighet att diskutera personliga åsikter och undersöka huruvida de teorier som framtagits i teorikapitlet är heltäckande, ställdes följande fråga:

Vilka fördelar/nackdelar anser Ni intern revisorsrotation leder till?

De fördelar som kan urskiljas är främst, enligt Nackstad, att ett par nya ögon ser på redovisningen och den minskade risken för vänskapskorruption. Nackstad påpekar dock:

"... en bra revisor/revisionsfirma skall ha objektivitet och integritet och har man inte det efter 9 år så har man det inte efter ett eller två heller..."

De nackdelar som Nackstad ser är att kunskap tappas om företaget och dess nyckelpersoner. Han hävdar också att oberoendet minskar då revisorns kunskaper blir sämre och att det då är svårt att hålla sig på samma nivå som styrelsen och ledningen. Nihlén påpekar en kostnadsökning för kunden men att omvärlden möjligen får ett bättre

förtroende. Tidström säger att förespråkare lutar sig tillbaka på argumentet att rotation leder till att bibehålla revisorns oberoende och professionella skepticism. Även Tidström påpekar den kunskaps och erfarenhetsförlust rotationen är förknippad med och hävdar att förlusten kan leda till en ökad risk för kvalitetsbrister i revisionen. Rotation leder också, säger Tidström, till högre kostnader och ineffektivitet i revisionsprocessen. Enligt Tidström, är PwC av den mening att nackdelarna överväger fördelarna och att detta blir särskilt tydligt när det är fråga om extern rotation, men det gäller också i fall av intern rotation om kraven blir alltför rigida.

Markland kommentar att en regel om intern rotation har funnits sedan 16 maj 2002 genom EU-rekommendationen om revisors oberoende. Han ser elimineringen av vänskapshotet enligt analysmodellen som en fördel och framför, liksom ovanstående, att nackdelen är att revisorn har kortare tid på sig att bygga upp kunskap om klienten. Han påpekar också att det finns internationell forskning som visar att revisorerna oftare gör fel när ett uppdrag är nytt än när det har varat en tid. Denna nackdel ser också Holmqvist som främsta problem med rotation. Till skillnad från de övriga ser Holmqvist övervägande fördelar med intern rotation. Han säger också att han har svårt att se de stora problemen med extern rotation. Holmqvist säger att om de nu vill säkerställa oberoendet, inte minst ”in appearance”, är det ju det som politik oftast handlar om. Holmqvist säger att:

”...politiska lösningar på alla områden tenderar ofta att handla om yta, den synbart kraftfulla lösningen (in appearance) snarare än om en i regel mer publikt svårsåld komplicerad lösning. Det politiskt möjliga är inte alltid det effektiva. Här är det viktigt att snabbt visa kraft och initiativ inför väljarna, minst lika mycket som att mödosamt rekonstruera ett system från grunden (in fact, alltså). Att sedan de tekniska följderna av en reform (skatter t ex) kan resultera i snåriga och till och med kontraproduktiva regler är en annan sak. Det här gör att jag tror att politikerna kommer att välja de lösningar som är lätta att genomföra och ser kraftfulla ut. Och att det också är viktigt för branschen att göra sådant som ser bra ut, om man skulle vilja minimera samhällets åtgärder.”

I likhet med ovan anförda intervjupersoner säger Alander att intern rotation leder till ökade kostnader för klienten. Vidare nämner hon att de ökade kostnaderna beror på hur många revisionsbyråer får lov att behålla i teamet från tidigare påskrivande revisors tid. Skillnaden mellan extern och intern rotation säger Alander inte har samma effekter för revisionsbyråer som för klienten, extern rotation däremot har samma effekt för båda. En tydlig negativ effekt med rotation, säger Alander i likhet med andra intervjupersoner, är den hämmande effekten på specialisering. Alander tror helt enkelt att det blir dålig revision med extern rotation, Alander hänvisar också till sin artikel i Balans vol. 11 2002.

4.2.5 Fråga 5

Konsten att säkerställa revisorns oberoende har omdebatterats under lång tid och sätten att säkerställa oberoendet har varit många. Ett sätt som debatteras i dagsläget är intern eller extern rotation.

Anser Ni att man kan säkerställa en revisors oberoende genom att lagstadga intern rotation eller bör Sverige införa lagstadgad extern rotation liknande den i Italien?

Alander svarade direkt att det blir lagstadgad intern rotation i Sverige, eftersom EU har en rekommendation som säger att medlemsländerna skall införa intern rotation. Hon säger också att om medlemsländerna väljer att inte följa rekommendationen kommer den att bli ett direktiv. Alander menar att det saknas vetenskapliga belägg för att införa lagstadgad rotation i Sverige. Avsaknaden av vetenskapligt belägg har en uppsatsgrupp i Stockholm studerat. Åke Danielsson som är FAR:s ordförande i revisionskommittén informerar att intern rotation endast är en politisk åtgärd som inte föregåtts av någon utredning.

Tidström svarar att han i likhet med FAR och Justitiedepartementet är tveksam till om obligatorisk revisorsrotation egentligen är det bästa sättet att komma tillrätta med det aktuella oberoendehotet. Vidare delar han EU:s bedömning att det bör vara tillräckligt med intern rotation, han delar också FAR:s bedömning att kraven bör kunna preciseras genom anpassningar i god revisorssed och praxis i stället för i lagen.

Nihlén är tveksam om man med hjälp av vare sig lagstadgad intern eller extern rotation skulle kunna undvika den senaste tidens redovisningsskandaler, då under alla omständigheter oegentligheter är svåra att upptäcka.

Nackstad och Markland säger att man varken kan säkerställa en revisors oberoende genom att lagstadga intern rotation eller genom att införa lagstadgad extern rotation. Markland menar att man genom den metod som anvisas i analysmodellen kan säkerställa revisorns oberoende.

4.2.6 Fråga 6

Då författarna undrade om extern rotation inte vore möjlig i Sverige på grund av den bristande mängden redovisningsbyråer på marknaden, ville författarna pröva om dessa tankar även fanns hos intervjupersonerna. Författarna hoppades att eventuella scenarior om hur det skulle kunna tänkas bli skulle ge en uppfattning om författarnas misstankar torde vara rimliga.

I en italiensk undersökning påpekas att extern rotation gynnar den befintliga oligopolställning som finns på revisionsmarknaden där. Antag att Sverige tillämpar extern rotation, hur kommer då den svenska marknaden att påverkas?

Nackstad och Markland har valt att inte svara på denna fråga då de uppger att de inte vet. Nihlén tror att liksom på den Italienska marknaden torde den svenska oligopolmarknaden att stärkas. Också Tidström delar den italienska uppfattningen om att oligopolmarknaden kommer att stärkas. Alander säger att revisionsuppdragen kommer att cirkulera mellan olika byråer.

Holmqvist kommentar till frågan är:

”Oligopolargumentet har jag inte riktigt förstått om jag ska vara ärlig, branschen söker med ljus och lykta efter undersökningar och argument mot extern rotation. Oligopol är det ju redan...”

4.2.7 Fråga 7

Genom att lagstifta om rotation av påskrivande revisor kommer aktieägarnas handlingsfrihet vad gäller tillsättande av revisorn att påverkas. I ABL stadgas att revisorn väljs av bolagsstämman. För att undersöka om intervjupersonerna uppfattade detta som ett problem ställdes följande fråga:

Aktieägarna är de som ytterst ansvarar för tillsättningen av bolagets revisor. Vilka konsekvenser ser Ni, beträffande aktieägarnas handlingsfrihet, i och med lagstadgad rotation?

Konsekvenserna av att lagstifta om rotation, anser Holmqvist, Nackstad, Markland, kommer att leda till begränsning av aktieägarnas handlingsfrihet. Vidare hänvisar Holmqvist till att om den anglosaxiska, extremt ägarcentrerade, miljön klarar det så ska det väl inte vara några större problem att klara av det i vår kontinentala tradition. Nackstad påpekar också den begränsning i möjligheten för en firma att välja den revisionsbyrå som skulle kunna vara den bästa för företaget.

Tidström säger att problemet egentligen är att aktieägarna i praktiken inte har haft tillräckligt inflytande över valet av revisorer. Om detta inflytande ökar, till exempel genom inrättandet av nomineringskommittéer/revisionskommittéer, kan det ifrågasättas om regler om obligatorisk rotation överhuvudtaget behövs. I vart fall om inte bolagsstämmorna i noterade bolag bör ha rätt att göra undantag från rotationskravet under förutsättning att detta kan motiveras på lämpligt sätt.

Nihlén påpekar också att det kan vara hämmande och kostsamt då, vid extern rotation, en revisionsbyrå utesluts från omval. En ny revisionsbyrå skall sätta sig in i bolagets struktur, omfattning mm. I en intern rotation finns kunskapen inom byrån och det kan då bli mindre kostsamt.

Här ser Alander en konflikt eftersom Sarbanes-Oxley Act försöker rucka på svenska regler. I USA skall en revisionskommittén utse revisorn medan bolagsstämman utser revisorn i Sverige. Hon hoppas att Sverige inte skall behöva gå igenom en så lång procedur som ändring av lagstiftning innebär och att så mycket rättigheter tas ifrån bolagsstämman. Vid diskussion om aktieägarnas roll hänvisar Alander till Agentteorin där revisorn är principalens kontrollfunktion mot agenten. Det är därför väsentligt att revisorn är oberoende i relation till agenten. Hon diskuterar också kring problemet att bolagsstämman väljer revisorn efter förslag från företagsledningen. Alander spekulerar kring problematiken att det inte är bra att revisorn blir ”vald” av dem som han sedan skall revidera. Dock säger hon att det är bra, på ett sätt, att de som skall granska utser en lämplig revisor eftersom en bra revision bottnar i ett förtroende mellan företagsledningen och revisorn. Vidare tror Alander inte att aktieägarna kan veta vad en revisor har gjort eftersom det enda de ser är den standardiserade revisionsberättelsen och kanske ett enstaka, kortfattat svar vid förfrågan på bolagsstämman. Dock, säger Alander, för att principalen skall känna att revisorn ”är deras” vill de utse honom. Resonemanget leder fram till corporate governancedebatten där en fristående och oberoende revisionskommitté skall utse revisorn som sedan kan väljas av aktieägarna.

4.2.8 Fråga 8

För att utröna huruvida den rekommendation som finns i EU och om den framtida rekommendation som föreslagits i FAR:s resurskommitté kommer att tillämpas i Sverige och hur dessa mottagits av marknaden ställdes följande fråga:

I EU finns en ny rekommendation som säger att intern rotation ska ske med en period av 7 år. I Sverige har FAR:s Etikommitté fattat beslut om att införa rotation vart 8:e år. Vilka konsekvenser ser Ni att detta medför då Sveriges förslag ligger utanför EU:s minimidirektiv?

Nackstad säger att Sveriges förslag är en rimlig praktisk hantering eftersom Sverige för närvarande tillämpar fyraåriga mandatperioder. Att ligga inom EU:s rekommendation skulle innebära en rotationstid om fyra år, vilket Nackstad tycker vore helt galet. Tidström ser inga problem vilket, han också påpekar, tycks vara FAR:s, Revisorsnämndens och lagstiftarens uppfattning. Den av EU angivna tidsperioden är en rekommendation och åtta år, som är en multipel av den svenska lagstadgade mandattiden, ligger mycket nära EU:s rekommendation.

Nihlén som sitter i FAR:s etikommitté påpekar att de inte fattat beslut om rotation vart 8:e år, utan att det däremot har diskuterats som övergångsbestämmelser i samband med EU-rekommendationens införande. Han berättar också, att man i etikommittén har diskuterat att även om en revisor under 2003 och 2004 har suttit i 7 år eller längre kan, vid ett erbjudande om förlängning, revisorn acceptera uppdraget. En prövning av analysmodellen skall alltid göras. Han säger att EU-rekommendationen slår fast att EU efter tre år kommer att kontrollera hur efterlevnaden av denna ”frivilliga lag” har följts. Vidare utgår han ifrån att om det visar sig att länder och revisionsbyråer inte har anammat innehållet i EU-rekommendationen blir det lagstiftning med direct effect. Också Markland påpekar att det inte stämmer att FAR:s etikommitté har fattat något beslut. Han säger att det finns ett utkast till nya yrkesetiska regler, i dem är en detalj att 2 gånger 4 betraktas som lika med 7, men detta diskuteras fortfarande i styrelsen och med Revisorsnämnden. Han tycker spontant att det förefaller som ett ytterst marginellt avsteg från, den icke bindande, rekommendationen.

Alander anser att diskussionen om revisorns oberoende utgår från fel grund. Revisorer skall självklart vara oberoende, fråga är dock hur oberoendet skall betraktas. Diskussionen om revisorns oberoende har bara varit inriktad mot ”independence in appearance”, det vill säga det yttre, det som andra uppfattar att revisorn är. Debatten om revisorns faktiska oberoende är obefintlig!

5 Analys

I kapitlet analyseras materialet samt teori och empiri kopplas samman. Slutligen kontrolleras att syftet med uppsatsen uppnåtts. Analysen är uppbyggd efter huvudproblem och delproblem.

5.1 Analys av huvudproblem 1: lagstiftning

För att förenkla för läsaren har analysen delats in i delområden som tydliggörs med underrubriker.

5.1.1 Delproblem 1: Skillnader och likheter i lagstiftning

Corporate Governance debatten har sitt ursprung i USA och tas i uttryck i Sarbanes-Oxley Act i de ”audit committees” som i större utsträckning blir ansvariga för revisorns tillsättande och förehavanden samt i den statliga tillsynsmyndighet som ansvarar för revisionsprocessen. I Sverige uttrycks corporate governance annorlunda. I Sverige tillsätts revisorn av aktieägarna. Om Sarbanes-Oxley Act anammades skulle en konflikt uppstå. Vem skall tillsätta revisorn? Detta spekulerar Ekonomie doktor Alander kring. Alander säger att det som är viktigt är att Agentteorin efterlevs, det vill säga att revisorn är fristående från företagsledningen. Redan 1978 framhäver Hoyle revisorns roll som samhällets försvarare och kontrollant.

Då det gäller revisorns oberoende har alla länder samma syfte, det vill säga att eliminera incitament för revisorn att lämna en okvalificerad revisionsberättelse. Den amerikanska lagstiftningen kännetecknas av att vara mycket detaljerad, en detaljreglering som uppenbarligen inte verkar ha fungerat på länge. Detaljregleringen skiljer sig från EU:s lagstiftning där istället en ramlag används. Om EU-lagstiftning och Sarbanes-Oxley Act studeras finns dock en hel del likheter. Exempelvis kräver både EU och USA revisors interna rotation för att stärka revisorns oberoende, oberoendehotet som ständigt tycks vara i fokus. Liksom EU bygger Sveriges lagstiftning på ramlagar. Till exempel vill Sverige, istället för att lagstifta om rotation, använda analysmodellen för att pröva revisorns oberoende.

På uppdrag av FAR gjordes en utredning 2002 som visar på skillnader mellan svensk lagstiftning och Sarbanes-Oxley Act. I utredningen diskuteras om Sarbanes-Oxley Act:s tillämpning i Sverige där utredningen hänvisar till ett eventuellt beslut om undantag för europeiska revisionsbyråer, vilket FAR:s generalsekreterare Markland, journalist Holmqvist, Ekonomie doktor Alander samt auktoriserad revisor Nihlén hänvisar till. Sverige bygger sin analysmodell på den analysmodell som finns i EU. År 2005 kommer definitiv harmonisering att ske inom redovisningsområdet i EU. Om medlemmar väljer att inte följa EU:s rekommendation om revisorns oberoende roll och ställning kommer rekommendationen bli ett direktiv. Kommer Sarbanes-Oxley Act att få någon åverkan på harmoniseringen? Till exempel kommer det definitiva datumet för harmonisering förskjutas?

5.1.2 Delproblem 2: Sveriges anpassning

I Sarbanes-Oxley Act finns en paragraf som medger att vissa revisionsbyråer kan undantas från lagen. EU försöker förhandla till sig att Europeiska revisionsbyråer skall undantas. Än har dock ingen framgång ägt rum men resultatet från den konferens som hölls mellan EU och USA den 17 december 2002 väntas publiceras i början av 2003. Då det gäller Sarbanes-Oxley Act:s genomslagskraft i Sverige råder det delade meningar mellan intervjupersonerna. FAR:s generalsekreterare Markland och journalist Holmqvist hänvisar till konferensen och är därmed i dagsläget tveksamma till genomslagskraften. Ekonomie doktor Alander och auktoriserad revisor Nihlén tror dock att de fyra största revisionsbyråerna kommer att registrera sig hos tillsynsmyndigheten i USA. Det handlar ju trots allt om deras klienter och klienternas bästa. En registrering hos myndigheten i USA medför extra kostnader för revisionsbyrån, vilket kan leda till att konkurrensen mellan revisionsbyråer sätts ur spel. Detta då de mindre revisionsbyråerna kanske inte har det kapital som erfordras och därför inte kan åta sig klienter med grenar i USA, medan de större byråerna ofta har bättre kapitalmöjligheter och en registrering inte är ett hinder. Auktoriserade revisorer Tidström och Nackstad är övertygade om full genomslagskraft.

Sarbanes-Oxley Act skulle börja tillämpas från den dag då den vann laga kraft, varpå ett flertal problem hade väntats uppstå vid tillämpning. Den största konflikten som anades var ovissheten om exempelvis den svenska analysmodellen skulle tillämpas eller Sarbanes-Oxley Act:s förbudslista. Då intervjuerna sammanställt uppmärksammades att inga problem hade uppstått ännu, vilket torde bero på att den tänkta tillsynsmyndigheten ännu inte kommit på plats. Auktoriserade revisor Nihlén påpekar att lagen är beroende av diverse beslut, kommentarer och tillsättandet av "the Public Company Accounting Oversight Board" innan tillämpning kan ske. Samtliga intervjupersoner är dock övertygade om att problem är att vänta.

Sarbanes-Oxley Act upprör många intressenter i EU eftersom lagen töjer på gränser som tidigare stått fast. EU:s medlemsstater består till övervägande del av kontinentalt traditionsbundna länder som styrs av ramlagstiftningar. USA som tillhör den angloaxsiska traditionen styrs av detaljregler. Mellan EU och USA har det under en lång tid pågått en maktkonflikt. I och med Sarbanes-Oxley Act tvingas EU in i en detaljstyrning som de tidigare gått ifrån. Kan Sarbanes-Oxley Act vara ett sista förtvivlat försök från USA att vinna kampen? Kommer det att bli som journalist Holmqvist tror, att USA även denna gång driver igenom sin vilja? När ämnet diskuteras säger Ekonomie doktor Alander:

"...de nog får tänka en gång till ..."

USA måste förstå att mycket av det som tas fram i Sarbanes-Oxley Act har redan EU på ett eller annat sätt. Både Cushing (1999) och Mednic (1990), amerikanska forskare, efterfrågar en mer "Laissez-fair" politik i fastställandet av revisorns oberoende. Kan det vara så att konflikten mellan EU och USA är på väg att lösas?

Vid sammanställningen av intervjumallen förutsattes att FAR:s etikkommitté fattat beslut om att införa intern rotation på åtta år. Så var dock inte fallet. Vid sammanställning av intervjumaterialet påpekade både auktoriserad revisor Nihlén och

FAR:s generalsekreterare Markland att något beslut ännu inte fattats. Det har endast pågått en diskussion om en intern rotation vart åttonde år under övergångsperioden till EU-standards.

Av empirin framkommer att Sverige i samband med den definitiva harmoniseringen inom redovisningsområdet i EU med största sannolikhet kommer att tillämpa intern rotation.

5.1.3 Delproblem 3: Straffpåföljder i Sarbanes-Oxley Act

Vid sammanställningen av frågemallen till intervjuerna diskuterades eventuella straffpåföljder, direkta eller indirekta, som skulle kunna tänkas drabba en revisionsbyrå som väljer att avstå från tillämpning av Sarbanes-Oxley Act. De direkta straffpåföljder som finns i lagen är exempelvis höga böter. Indirekta straffpåföljder skulle kunna vara till exempel att revisionsbyråer skulle hamna på någon typ av svart lista. Ekonomie doktor Alander tror inte att det finns något alternativ till att använda lagen, eftersom revisionsbyrån i så fall riskerar att skada sin klient. Både FAR:s generalsekreterare Markland och auktoriserad revisor Nihlén nämner den konflikt som finns i de båda lagstiftningarna och att revisorn blir rättssubjekt i två rättssystem. Revisionsbyrån skulle i så fall kunna bli straffad i Sverige för något som är lagligt i USA och vice versa. Hur skall revisorn i sådant fall agera?

5.2 Analys av huvudproblem 2: revisorns rotation

Revisorns kvalitet, oberoende och rotation

Kvaliteten på revisionen påverkas av ett antal faktorer. Catanach och Walker (1999) nämner i en vetenskaplig tidskrift att revisorns oberoende endast är en liten del av helheten. Vidare nämner Catanach och Walker (1999) revisorns rotation som en liten del av oberoendet. Med tanke på detta bör det ifrågasättas om den ständiga fokusen på oberoende egentligen är väl underbyggd. Istället bör fokuseringen ligga på kvaliteten, då det är den som är avgörande för att kunna förlita sig på de årsredovisningar som lämnas till intressenterna. Revisionsyrket präglas av etik och moral, vilket bör betonas i en revisors utbildning. Mednick (1990) i likhet med Berlin (1978) hävdar att istället för lagstiftning bör utbildningen fokuseras. Inte att förglömma är att revisorns oberoende och revisorns rotation har inverkan på revisionens kvalitet. Kvaliteten är det viktiga.

Eftersom revisionen spelar en stor roll för att skapa god corporate governance kan rotation leda till brister i corporate governance. Detta eftersom viktig kunskap kan gå förlorad om den inarbetade revisorn måste bytas ut. I uppsatsen framkommer att det i stället bör finnas en tydlig gräns mellan de som granskar och de granskade. Gränsens betydelse framkommer också i den italienska studien av Dallochii (2002). Också Ekonomie doktor Alander spekulerar kring att debatten om revisorns oberoende är felinriktad. Istället för att debattera oberoende "in appearance" borde oberoende "in fact" diskuteras. Alander stödjer sig på Agentteorin och säger att det viktigaste är att revisorn är skild från agenten.

Revisorns oberoende är ett ständigt debatterat ämne. Efter den senaste tidens redovisningsskandaler vill intressenter i EU och USA säkerställa revisorns oberoende genom bland annat rotation av revisorer. FAR:s generalsekreterare Markland säger att

revisorns oberoende bör säkerställas via analysmodellen och inte genom rotation, vilket även auktoriserad revisor Nackstad påpekar. Tveksamhet till rotation kan bero på att varje klientförhållande är unikt. Ekonomie doktor Alander menar att det saknas vetenskapliga belägg för rotation i Sverige. Auktoriserad revisor Tidström anser att kraven på revisorns oberoende bör kunna preciseras genom anpassningar i god redovisningssed och praxis istället för i lagen. Auktoriserad revisor Nihlén tror inte att senaste tidens skandaler skulle kunna undvikas genom rotation.

Konsekvenser av rotation

Vad leder då rotation till? Är egentligen rotation av revisor ett bra sätt för att uppnå oberoende ”in appearance”? Att arbeta med samma klienter år efter år innebär inte i sig ett hot mot oberoendet. Frågan om revisorn kan vara oberoende ”in appearance” då vänskapshotet är överhängande kvarstår dock. I Catanach och Walkers (1999) studie motiveras rotationen av allmänhetens oro, också journalist Holmqvist ser rotationen som ett politiskt argument. Holmqvist säger att ett politiskt argument kanske inte alltid är det mest effektiva men för att visa initiativkraft inför väljarna introducerar politikerna kraftfulla verktyg. Intressant är att Schockley (1981), Dallochii (2002) samt Schultz och Gustavsson (1978) i olika studier kommer fram till att intressenter lägger mindre vikt, i olika typer av beslutsprocesser, vid rotationen. Vems oro är det då som stillas?

Ett problem som uppdagades i både referensramen och i den empiriska undersökningen är att rotation för med sig stora kostnader, vilka kan få negativa konsekvenser för kvaliteten på revisionen. Kan det kanske vara värt från marknadens sida att betala mer för att få en ”oberoende” revisor? Auktoriserad revisor Nihlén, Ekonomie doktor Alander och auktoriserad revisor Tidström anser att rotation leder till ökade kostnader vilket även påpekas av till exempel en studie gjord på initiativ efter ”the Cohen commission” som presenteras av Hoyle (1978). Catanach och Walker (1999) påvisar att kostnadsökningar leder till priskarteller och minskad konkurrens men också att dessa kostnadsökningar kan vara positiva då konkurrensen kommer att leda till ökat priskrig om revisionsarvodet då klienten kan ha svårt att upptäcka skillnaderna mellan de olika revisionsbyråerna. Kostnadsökning behöver inte vara ett hinder mot rotation, om rotation skulle kunna säkerställa revisorns oberoende. Klienten kan tycka att det är värt några kronor extra för att erhålla marknadens förtroende. Enligt Agentteorin är principalen beredd att betala så länge inte kostnaden överstiger residualkostnaden. Dock medför inte rotationen en kostnadsökning med några enstaka kronor utan en stor summa och revisorns rotation är endast en liten del av oberoendet, varför ekvationen inte torde gå ihop.

Det som kan antas vara positivt med rotation, vilket framkommer i intervjuerna är att nya fräscha ögon ger möjlighet för revisorn att avlägga en revisionsberättelse av hög kvalitet, vilket påpekas av auktoriserad revisor Nackstad. Auktoriserad revisor Tidström ser bibehållandet av revisorns professionella skepsis som främsta argument för rotation medan FAR:s generalsekreterare Markland ser framför allt att vänskapshotet elimineras som positivt.

Som ett argument mot rotation framkommer i teorin att revisorns kvalitet tenderar att försämrans med längden på uppdraget. Detta bekräftas av Copley och Duches (1993) och Vanstraelen (2000). I empirin motsätter sig auktoriserad revisor Nackstad sambandet mellan mandattid och kvaliteten starkt. Nackstad säger att om inte en revisor är

oberoende år sju så är han det inte år ett heller. Ett samband finns mellan Nackstads uttalande samt Brody och Moscove (1998), trots att de befinner sig på olika sidor av debatten. Brody och Moscove (1998) konstaterar att objektiviteten inte är beroende av tiden på uppdraget utan beroende av revisorns yrkesmässiga professionalism.

Rotationens påverkan på oberoendet

I den empiriska undersökningen framkom att auktoriserad revisor Nackstad, FAR:s generalsekreterare Markland, Ekonomie doktor Alander och auktoriserad revisor Tidström tror att varken intern eller extern rotation kan stärka revisorns oberoende. Auktoriserad revisor Nihlén däremot är tveksam. Journalist Holmqvist tror att rotation är bra. I referensramen framkommer att revisionsyrket som profession har motverkat lagstadgad extern rotation och endast selektivt godtagit intern rotation. Det är intressant att de som berörs av en eventuell lagstiftning i Sverige inte uppskattar rotationen, medan Nihlén som arbetar med problematiken i FAR:s etikkommitté är tveksam och Holmqvist som enda extern intressent tycker att rotation är bra. Alander som Ekonomie doktor har insett att intern rotation kommer att nå Sverige. Både Kaplan (1987) och Hoyle (1978) poängterar att det inte räcker för revisorn att vara oberoende "in fact" utan att han skall vara så också "in appearance". Markland är orolig över de konsekvenser en begränsad mandattid får för yrkeskåren då en mängd erfarenhet kommer att försvinna från marknaden. Markland tror att det är föga troligt att en 60-årig revisor startar ett nytt uppdrag i ett börsbolag utan tror snarare att han går i en förtidig pension.

Rotation med avseende på konkurrens

Dalocchios (2002) undersökning i Italien kom fram till att rotationen inte påverkar konkurrensen till det bättre. Spanien, som införde rotation på grund av önskan om ökad konkurrens, övergav idén eftersom rotationen inte medförde några positiva effekter för konkurrensen. Dessa två situationer kan ses som bevis på att konkurrensen inte ökas genom rotation. Sverige har i likhet med Italien en oligopolsituation på revisorsmarknaden. På frågan till intervjupersonerna om hur de skulle kunna tänka sig att det skulle bli i Sverige om rotation infördes, verkar intervjupersonerna inte ha uppmärksammat argumentet. Intervjupersonerna tror dock att oligopolet kommer att förstärkas. Endast journalist Holmqvist svarar utförligt på frågan och han spekulerar i om inte argumentet är ett svepskäl för revisorerna då de motarbetar rotationen. I en tidsskrift hävdar Hayward (2002) att det skulle vara omöjligt för England att införa rotation om inte utbudet på stora revisionsbyråer kommer att öka och eftersom situationen är liknande i Sverige kan analysen appliceras på svenska förhållanden.

Intern rotation innebär i praktiken inte bara inskränkningar i den fria konkurrensen utan också i aktieägarnas rättigheter. Avsaknaden av referenser har lett till att generella slutsatser inte kan dras, vilket torde bero på att det än så länge finns ett antal olika sätt att tillsätta en revisor på runt om i världen. Auktoriserad revisor Tidström konstaterar att problemet egentligen är att aktieägarna i praktiken inte har haft tillräckligt inflytande över valet av revisorer. Om tanken med att aktieägarna väljer revisorn hade fungerat hade diskussionen om revisorns rotation varit onödig. Ekonomie doktor Alander ansluter sig till Tidström men konstaterar att problemet är att aktieägarna endast ser den standardiserade revisionsberättelsen och därför inte kan kontrollera att revisorn skött sig. Hon diskuterar runt Agentteorin och för att aktieägaren skall känna att revisorn är "deras" vill de också tillsätta honom.

6 Slutsats

I kapitlet sammanställs de slutsatser som kommit fram under arbetets gång. Vidare ges förslag till fortsatta studier.

6.1 Slutsats

Vid analys av huvudproblem 1 har framkommit att Sarbanes-Oxley Act troligen kommer att få konsekvenser för auktoriserade revisorer anställda på någon av de fyra stora revisionsbyråerna i Sverige och för anställda på en mindre kapitalstark byrå. Alternativet är att EU lyckas förhandla till sig den undantagsparagraf som finns i Sarbanes-Oxley Act.

Utifrån analysen av huvudproblem 2 dras slutsatsen att revisorns oberoende ”in fact” inte stärks av en lagstiftning om revisorns rotation. Däremot att revisorns oberoende ”in appearance” kommer att stärkas mot media, allmänhet och små aktieägare som inte till fullo sätter sig in i avgiven årsredovisning.

Då skillnader och likheter jämförs i enlighet med delproblem 1 framkom att i USA lagstodgades revisorns interna rotation var femte år genom Sarbanes-Oxley Act. I EU finns en rekommendation som efterfrågar intern rotation var sjunde år. I Sverige finns inget krav på revisorns rotation, i stället bemöts problematiken genom analysmodellens elimination av vänskapshot. I delproblem 2 efterfrågas om Sverige kommer att anpassa sig till EU och USA. I analysen framkom att år 2005 skall harmoniseringen inom revisionsområdet vara avslutad, det vill säga alla medlemmar skall ha anpassat sina redovisningsstandards efter EU:s. Då EU-rekommendationen som behandlar revisorns rotation endast är en rekommendation, skulle Sverige kunna välja att inte följa densamma. I rekommendationen finns dock ett dolt hot vilket säger att om medlemsländerna väljer att avstå från rekommendationen kommer den att bli ett direktiv och därmed få direkt effekt. Dessutom förväntas ett femte EU-direktiv som med stor sannolikhet kommer att innehålla en artikel om revisorns rotation. Utifrån detta dras slutsatsen att Sverige inom en snar framtid kommer att ha intern rotation. Vilken påverkan Sarbanes-Oxley Act har på denna process är för tidigt att säga.

Analys av delproblem 3 indikerar att de direkta straffpåföljder avsteg från Sarbanes-Oxley Act kommer att få för Svenska revisorer är framförallt dyra böter. En annan effekt är att inte kunna åta sig USA-anknutna uppdrag, eftersom klienten i såfall skadas. Slutligen bör påpeka att revisorns rotation endast är en liten faktor för att fastställa revisionens kvalitet och att en sådan lagparagraf endast skulle föra Sverige ett steg närmare USA:s detaljstyrning.

”The idea of mandatory rotation is somewhat like trying to swat a fly with a baseball bat. Although it is possible that the problem may be solved, the accompanying damage may be irreparable.” Hoyle (1978)

6.2 Förslag till fortsatta studier

Författarna till denna uppsats har valt att arbeta med tidigare angivna frågeställningar. För att få ett djup i studien har författarna varit tvungna att avgränsa uppsatsen. Avgränsningarna leder till att vissa områden behandlats medan andra områden uteslutits. Under uppsatsens gång har författarna funnit många intressanta områden, som dock har uteslutits då de inte stämmer överens med uppsatsens syfte.

De områden som författarna har funnit intressanta vill de ge som förslag till fortsatta studier för kommande uppsatsförfattare. Exempel på områden är att då Sarbanes-Oxley Act är en helt ny lag skulle en studie i vilka effekter Sarbanes-Oxley Act förde med sig till berörda revisionsbyråer då lagen tillämpats under en längre tid vara av intresse. Då Sarbanes-Oxley Act innefattar så mycket mer än bara revisorns rotation vore det mycket intressant att fortsätta att skriva uppsatser med utgångspunkt från Sarbanes-Oxley, men då istället inrikta sig på till exempel förbjudna tjänster, tillsynsmyndigheter, konsultation.

Ett annat område som författarna stött på är hur EU:s medlemsstater bör harmonisera synen på hur oberoende på bästa sätt uppnås inom unionen. Vissa stater använder sig av revisors rotation medan andra använder någon typ av analysmodell. Detta leder till att det vore intressant att jämföra lagstadgad rotation med någon typ av analysmodell. Ytterligare en intressant frågeställning skulle kunna vara: Vilken effekt har kultur och statlig identitet på revisorns rotation?

Slutligen vill författarna ge en sista frågeställning: Hur skall revisorns oberoende bedömas, ”in fact” eller ”in appearance”? Detta då revisionsutveckling i sig är en politisk process där intressenter idag diskuterar och beslutar om lagstadga rotation för att stärka revisorns oberoende, för att imorgon diskutera brottslighet och hur revisorer skall upptäcka brottsligheten. Detta leder till att man kan tro att lagar och rekommendationer rörande revisorns oberoende endast är ett sätt för att tillfredsställa marknadsaktörer tillfälligt.

Källförteckning

Litteratur:

Andersen, Ib. *Den uppenbara verkligheten*, 1998, Studentlitteratur, Lund

Bernitz Ulf & Kjellgren Anders. *Europarättens grunder*, 1999, Elanders Gotab, Stockholm

Burrell G., Morgan G. *Sociological Paradigms and Organisational Analysis*, 1979, Heineman, London

Christensen L. *Marknadsföring: En handbok*, 1997, Studentlitteratur, Lund

FARs Revisionsbok, 2002, FAR Förlag AB, Stockholm

Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn. *Forskningsmetodik: Om kvalitativa och kvantitativa metoder*, 1991, Studentlitteratur, Lund

Johansson, Sven-Erik. *Revisorns roll: aktuell praxis under debatt*, 1976, Norstedts tryckeri, Stockholm

Larsson, Reidar. *Politiska ideologier i vår tid*, 1997, Studentlitteratur, Lund

ORD FÖR ORD, 1983. P A Norstedt & Söners Förlag, Stockholm

Patel, Runa & Davidson, Bo. *Forskningsmetodikens grunder, att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, 1998, Studentlitteratur, Lund

Sarbanes-Oxley Act of 2002

Schroeder, R & Clark, M & Cathey, J. *Financial Accounting Theory and Analysis*, 2001, John Wiley & Sons Inc, New York

Smith, Dag. *Redovisningens språk*, 2000, Studentlitteratur, Lund

Thurén, Torsten. *Vetenskapsteori för nybörjare*, 1998, Team Offset & Media, Malmö

Windal, F. N., Corley, R. N. *The accounting Professional: Ethics, Responsibility, and Liability*, 1980, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, N.J.

Journals:

Bates H. L., Ingram R. W., Reckers P. M. J. (1982) Auditor-Client Affiliation: the Impact on "Materiality". *Journal of Accountancy*. vol.153 Issue 4, ss 60-63

Brody R.G., Moscovice S. A. (1998) Mandatory Auditor Rotation. *National Public Accountant*, vol. 43 Issue 3

Catanach Jr. A. H., Walker P. L. (1999) The International Debate Over Mandatory Auditor Rotation: A Conceptual Research Framework. *Journal of international accounting Auditing and Taxation*, vol. 8 Issue 1, ss 43-66

Copley P. A., Doucet M. S. (1993) Auditor Tenure, Fixed Fee Contracts, and the Supply of Substandard Single Audits. *Public Budgeting and Finance*, vol. 13 Issue 3, ss 23-35

Cushing B. E. (1999) Economic analysis of accountants' ethical standards: The case of opinion shopping. *Journal of accounting and Public Policy*, vol. 18 Issue 4/5, ss 339-363

Dopuch N., King R., Schwartz R. (2001) An Experimental Investigation of Retention and Rotation Requirements. *Journal of Accounting Research*, vol. 39 Issue 1, ss 93-117

Hoyle J. (1978) Mandatory auditor rotation: The arguments and an alternative. *Journal of accountancy*, vol. 145 Issue 4 (sic), ss 69-78

Johansson, Daniel (2002). In search for an integrative Model of corporate governance and Accountion. Licentiate Thesis, Göteborg

Kaplan R. L. (1987) "Accountants' Liability and Audit Failures: When the Umpire Strikes Out". *Journal of Accounting and Public Policy*, vol. 6 Issue 1, ss 1-8

Lee T. (1994) Financial Reporting Quality Labels: The Social Konstruktion of the Audit Profession and the Expectations Gap. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, vol. 7 nr 2, ss. 30-49

Locatelli M. (2002) Good internal controls and auditor independence. *The CPA Journal*, Okt, ss. 12-15

Mednick R. (1990) "Independence : let's get back to basics". *Journal of accountancy*. vol 169:1, ss 86-93

Miller R.I., Pashkoff P.H. (2002) Regulation under the Sarbanes-Oxley Act. *Journal of Accountancy*, Okt, ss. 33-36

Sarbanes-Oxley Act Utredning på uppdrag av FAR 7 oktober 2002

Schultz J. J., Gustavson S. G. (1978) Actuaries' Perceptions of Variables Affecting the Independent Auditor's Legal Liability. *The Accounting Review*. vol. 53 Issue 3, ss 626-641

Shockley R. (1981) Perceptions of Auditors' Independence: An Empirical Analysis. *The Accounting Review*. vol. LVI, Issue 4 oktober, ss 785-800

Vanstraelen A. (2000) Impact of renewable long-term audit mandates on audit quality. *The European Accounting Review*. vol. 9 Issue 3, ss 419-442

Uppsatser:

Andersson M., Bogren M., Laigar F., Mårtensson J., Ryvallius A., (2002) *Enron – Företaget som kollapsade*. Opublicerat manuskript. Göteborg: Handelshögskolan i Göteborg, Företagsekonomiska institutionen.

Tidskrifter:

Alander Gunilla (2002) Extern rotation – analys av positiva och negativa effekter. *Balans*, vol. 11, ss 17-20

Berlin S. (1978) Revisorns Oberoende. *Balans*, vol. 9

Hayward C. (2002) “CIMA backs code for non-execs”. *Financial Management (CIMA)*, may, s. 4

Holmquist Bengt (2002) Sommaren då revisorerna hamnade i hetluften. *Balans*, vol. 8-9, ss 12-18

Johansson Åsa (2002) Analysmodellen presenterades på IREV-seminarier. *Balans*, vol 1

Tidningar:

(2002) Auditing: Rotating 360 degrees. *Investor Digest*, 15 november

(2002) Revisorer tvingas bort i spåren av Enron-härvan. *SvD*, 18 juni

Bruce R. (2002) Rotation of auditors has no impact. *The Financial Times*, 17 sep, s. 20

Tidskrifter på webben:

Markland Björn (2001) EG-rekommendationen om kvalitetskontroll av revision. *FAR INFO nr 1*

Internetsidor:

Tillgänglig: < <http://www.oecd.org/daf/governance/Q&As.htm> >

Muntliga källor:

Alander Gunilla, PwC, 2002-12-18

Holmqvist Bengt, Balans Chefredaktör, 2002-12-13

Marcus Bergman Carina, IREV, 2002-12-16

Markland Björn, Far:s generaldirektör 2002-12-15

Nackstad Caj, KPMG, 2002-12-13

Nihlén Jan-Hugo, Partner Deloitte & Touche, 2002-12-06

Tidström Göran, PwC, 2002-12-11

Göteborg 2002-12-02

Namn:

Adress:

Ärende: Diskussionsfrågor angående Sarbanes-Oxley Act of 2002 och revisorns rotation.

Hej Namn!

Efter vårt telefonsamtal skickar vi nu ett antal frågor rörande revisorns rotation som kommer att diskuteras i vår uppsats.

Vi, Hanna Beckman och Charlotte Sunesson, läser fjärde året på Handelshögskolan i Göteborg med inriktning externredovisning. Information som erhålles från samtliga intervjuer kommer att sammanställas och analyseras i vår magisteruppsats. Om Ni är intresserade av erhålla slutgiltig uppsats till kan Ni kontakta oss.

Sommaren 2002 intensifierades debatten angående revisorns roll och oberoende, vilket torde vara en konsekvens av de många redovisningsskandalerna. I USA ledde förtroendekrisen till ett krav på en strängare lagstiftning. Den fria marknaden och dess självreglering ifrågasattes. För att skydda mot framtida liknande skandaler krävde media och allmänheten åtgärder. Trycket mot Vita Huset ledde till en ny lag som antogs efter bara två veckor. Lagen benämns Sarbanes-Oxley Act of 2002. Lagen kommer att påverka revisorns yrkesroll i framtiden.

Syftet med vår uppsats är att undersöka vad Sarbanes-Oxley Act 2002, EU och Sverige säger om revisorers rotation. Vi vill också åskådliggöra de konsekvenser som den nya lagen i USA för med sig för auktoriserade revisorer i Sverige med avseende på rotationen samt hur auktoriserade revisorer i Sverige ställer sig till Sarbanes-Oxley Act 2002.

Vi vill tacka Er för att vi fått möjligheten att ställa några frågor. Frågor och svarsadresser finner Ni i bifogad bilaga. Då vi arbetar under pressat schema vore vi tacksamma att erhålla Era svar senast fredag den 13 december.

Med vänliga hälsningar

Hanna Beckman

Charlotte Sunesson

Frågeställningar

Sarbanes-Oxley Act of 2002

Sommaren 2002 antogs lagen Sarbanes-Oxley Act of 2002 efter ett enormt tryck från media och allmänheten. Lagen innebär bland annat ett nytt organ införts som skall utöva tillsyn samt övervaka att lagar och regler följs. Hos tillsynsmyndigheten skall revisionsbyråer som reviderar börsnoterade företag registrera sig, så gäller även icke-amerikanska revisionsbyråer som reviderar bolag som är noterade på amerikansk börs. Vidare innebär lagen att revisorn förbjudits vissa konsulttjänster gentemot sina klienter, det skall vara rotation på den ansvarige revisorn i ett bolag samt att VD och styrelse i större utsträckning ansvarar för bolagets förpliktelser.

- Sarbanes-Oxley Act of 2002 hävdar att även icke-amerikanska, bolag som reviderar bolag noterade vid amerikansk börs, ska följa lagen. Vilken genomslagskraft tror Ni att lagen kommer att få för svenska revisionsbyråer som reviderar bolag noterade på amerikansk börs?
- Har Ni stött på några problem i samband med tillämpning av denna lag?
- Sarbanes-Oxley Act har ställt sig över gällande lagstiftning i Sverige. Vilka konsekvenser ser Ni för revisionsbyråer som kommer att göra avsteg från denna lag?

Revisorns rotation

De senaste åren har präglats av flera stora redovisningsskandaler och debatten om revisorns oberoende har än en gång blossats upp. Många frågar sig om en revisor kan leva upp till kraven på oberoende om han/hon reviderar samma bolag år efter år. I USA finns numera en tidsgräns på hur lång tid en revisor får revidera ett bolag innan intern rotation måste ske, inom EU kan vi finna likande regler och i Sverige förs en debatt om även vi bör införa en tidsgräns innan intern rotation ska ske.

- Vilka fördelar/nackdelar anser Ni intern revisorsrotation leder till?
- Anser Ni att man kan säkerställa en revisors oberoende genom att lagstadga intern rotation eller bör Sverige införa lagstadgad extern rotation liknande den i Italien?
- I en italiensk undersökning påpekas att extern rotation gynnar den befintliga oligopolställning som finns på revisionsmarknaden där. Antag att Sverige tillämpar extern rotation, hur kommer då den Svenska marknaden att påverkas?
- Aktieägarna är de som ytterst ansvarar för tillsättningen av bolagets revisor. Vilka konsekvenser ser Ni, beträffande aktieägarnas handlingsfrihet, i och med lagstadgad rotation?
- I EU finns en ny rekommendation som säger att intern rotation ska ske med en period av 7 år. I Sverige har FAR:s Etikkommitté fattat beslut om att införa rotation vart 8:e år. Vilka

konsekvenser ser Ni att detta medför då Sveriges förslag ligger utanför EU:s minimidirektiv?

Övriga frågor

För att kunna fånga upp Era personliga reflektioner i ämnet lämnar vi nedan några öppna frågor där Ni fritt kan skriva vad som faller Er in rörande revisorns rotation.

- Har Ni några tips eller idéer över litteratur som kan vara relevanta för ämnet?
- Övriga frågor och synpunkter som inte behandlats?

För att öka uppsatsen trovärdighet ber vi Er fylla i följande uppgifter:

- Namn:
- Befattning och engagemang i ämnet:

Adresser

Svaren och eventuella frågor kan skickas per mail eller brev till följande adresser:

charlottes@sverige.nu
hannabeckman@hotmail.com

alt.

Hanna Beckman
Gjutaregatan 4 A
417 57 GÖTEBORG

Charlotte Sunesson
Vasaplatsen 3
411 26 GÖTEBORG